

GLOSE BIBLICE

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

KI TEITZE

(11 Elul—16 septembrie)

כי חכם בדרם ערך ואכלת ע:בים כנפסך שבע
ואל כליוך לחתן (דברים. כנ. כה)
„De vei pași în via prietenului tău, să te
înfrunți din al ei rod pînă îți se va sătura
sufletul, însă să nu pui nimic în vasele tale.”
(Deuteronomium 23—25).

Bogată și îmbelșugată e „via” prietenului
tău. El, cel ce ne călăuzește pașii, cel ce ne
cunoaște gândurile, căruia îi destăinuim cele
mai tainice simțăminte, El este prietenul cel
mai credincios, de Dinsul nu te vei despărți
nici atunci cînd te vor părăsi toți ceilalți.

În „via” sa ți-e dat să pășești, omule. E
plină de rod bogat. Nu-i poți cuprinde cu
ochii întinderea. Fructul ei e plin de miez
și gustul său este îmbietor. Minunat de fru-
moasă este via prietenului tău. Înaintea
ochilor îți se perindă o desfătătoare prive-
liste. Ciorchine grele atrînd pretutindeni și
ochii ți se îmbată cu nesfîrșită incitare.

Gustă din rodul ei! E doar hărăzit ție și
seminilor tăi. Nu pregeta! Astimpără-ți
foamea, căci e păcat să n-o faci. Sătură-te,
cîci via aceasta e atît de îmbelșugată, încît
nimeni din cei ce intră pe poarta ei nu tre-
buie să rămîni flămînd. Nu-i nevoie să te
uîți cu pîmză la aproapele tău care mîncîna
la fel ca tine. E destulă hrană pentru toți.
La masa care se întinde, este de ajuns loc
pentru ca toți oaspeții să se așeze și să se
înfrupte deopotrivă.

Toate acestea, omule, sînt adevărate cu o
singură condiție: să ai înainte-ți, pe toate
cărările pe care calci, un memento, o axio-
matică aducere aminte: ואל כליוך לא חתן
„Nu vei lua cu tine nimic în vasele tale”.
În zadar te-ar îndemna piaza cea rea să pui
deoparte, să stringi cît mai multe roade, să
zmulgi fructe și să le îngărmădești. Nu uita
că „nimic nu vei lua cu tine”, că va veni o
zi în care vei ieși din această vie, o vei lăsa
în urma ta tot atît de bogată, tot atît de
frumoasă și pe cel din urmă drum singur vei
fi și nimic din bucatele ei nu vei putea să
păstrezi cu tine.

אדם בא לעולם כרום כפסוהו כרום בר תקוה
כליו שיו הוא ונפשו מן העולם ביום פשוהו.
כלומר לא נחליה ממנו כלום (מדרש שקלה פ"ה יד).
„Omul vine pe lume cu pumnii stringi,
vrînd parcă să spună: întreaga lume va fi
a mea, o voi stringe toată în pumnii mei,
voi acumula bogăție și putere. El pleacă din
această lume cu palmele întinse, șoptind
parcă: n-am putut lua nimic cu mine” (Mi-
draș Kohelet).

Este vorba de morala manei cerești. Aceași
poruncă răsună: săturați-vă, căci este de
ajuns pentru toți! Nu acumulați, căci în
zadar o faceți.

לכנו סמנו איש לזי אכיל (שמות 10, 10).
„Culegeți dintr-însa fiecare atît cît poate
să mîncească” (Exodus 16-16).

Este etica unei piini cinstit cîstigate, din
care dispare fermentul lăcomiei și al invidiei,
o piine care trebuie să sature pe toți.
Este învățătură menită să împiedice des-
părțirea oaspeților din vie în sătui și flămînzii.
Este glasul care trezește din ameteală și
amintește că se apropie poarta cealaltă, aceea
prin care ieși din vie și acolo, în pragul ei,
oaspeții vor lăsa tot ce au acumulat.

אדם דואק על איבור דמיו ואינו דואק על איבור
דמיו; דמיו אינו עוורוס ויסיו אינו חורוס.
„Omul este plin de griji de pierderea ba-
niilor săi și nu se gîndește la irosirea zilelor
vieții sale; banii săi nu-i ajută și banii săi
nu se mai întorc.”

Simplu, cîntremurător de simplu este ade-
vărul imuabil cuprins în aceste versete
ebraice, care se află pe pupitul oficianului
rugăciunilor în sinagogile noastre.

„Elul, cea din urmă lună a anului, aduce
cu sine astfel de gînduri, răcolește în
adîncurile ființei noastre asemenea senti-
mente și ne îndeamnă la o atare tălmăcire
a versetului biblic din această săptămînă.

KI TAVO

(18 Elul—23 septembrie)

ולקחת מראשונה כל פרי האדמה אשר תביא
מאוצר אשר ת' א-לחיו: נתן לך וישבת כבא והיית
אל המקום אשר יבחר ה' א-לך לכן שם שם
(דברים. כ"ו. ב').

„Veți lua din cîntii rod al pămîntului
pe care ți l-a dat Domnul Dumnezeu tău și
îl vei pune într-un coș și vei porni spre locul
pe care Dumnezeu l-a ales spre a face să

sălășuiască Numele Său acolo.” (Deutero-
nomium 26-2).

Cel dintîi rod, „BIKURIM” e sfînt, căci
însăși munca e sfîntă. Cu răbdare și perse-
verență, cu hărnicie și dragoste de glie, tă-
ranul investeste în țărîna sudoarea frunții
sale și se contopește astfel cu dînsa. Bucatele
ce răsar apoi poartă sfințenia voinței colec-
tive de a transforma pustiul în cîmpie îm-
belșugată. Un singur om n-ar fi putut să-
virși această uriașă operă de îndreptare a
naturii, de תיקון עולם de „corijare a
lunii”, așa cum ne înfățișează iudaismul,
țelul perfecțiunii morale a omului. El tre-
buie să pună umărul său alături de al seme-
nului, pentru ca împreună să îmbunătățească
„pămîntul pe care l-a dat Dumnezeu”.

Cînd rodul s-a pîrguit, omul trebuie să-și
ridice privirile către Cel care fiind Părin-
tele nostru, al tuturor oamenilor, înfățișează
frățietatea noastră, ideea efortului nostru
colectiv. Lui i se cuvine recunoștință. Către
El, simbol al unității Creațiunii, trebuie în-
dreptate primele fructe, spre a mărturisii
astfel puterea noastră morală, facultatea ce
o posedăm de a investi noblețe în hrană.
Totmai această facultate ne deosebește de
celelalte viețuitoare, ne înalță deasupra ani-
malității, transformă masa noastră într-un
altar. Oficiem un serviciu divin cînd mun-
cim, căci numai prin muncă perfecționăm
opera Atotputernicului, oficiem o sfîntă
slujbă cînd ne hrănim, căci astfel, la fiecă
îmbucătură, nu satisfacem o poftă josnică,
ci ne asociem împlinirii unei dumnezeiești
vreri, de a ne bucura de viață.

Iată pentru ce BIKURIM, jertfa celui din-
tîi rod, era o generală îndatorire pentru toți
lucrătorii sfîntului „pămînt pe care Dumne-
zeu ni l-a dat”. Iată de ce, așa cum ne re-
latează istoria vremurilor, la vremea pîrgului,
antica Iudee oferea un spectacol unic prin
măreția lui. În locul saturnalelor și bacha-
nalelor, în locul bețiilor și chefurilor care
coincideau cu perioada secerii și a cu-
lesului fructelor la multe semînții, se înfă-

(Continuare în pag. U-a)

Concepția biblică despre libertate

Idea despre libertatea personală apare
mai ales în codurile de lege ale Pentateu-
chului. Cele zece porunci, pivotul întregii
legislații iudaice, se bazează pe premiza că
existența unei societăți ideale depinde în
mare măsură atît de respectarea drepturilor
omului, cît și de respectul pentru Dumnezeu.

Paralel cu interdicția idolatriei și profa-
nării, Decalogul se opune crimei, adulterului,
depunerii de mărturie false, furtului și lă-
comiei.

Același principiu stă și la baza reglemen-
tării relațiilor de muncă. Remarcabil în
acest sens e faptul că legile iudaice cuprind
numeroase prevederi menite a aboli sclavia,
instituție atît de răspîndită în lumea antică.

Punctul de vedere al legii iudaice era re-
cunoașterea drepturilor muncitorului și pre-
venirea ca munca să degenereze în robie.
Astfel, un iudeu nu putea fi ținut ca ser-
vitor mai mult de șase ani, cu excepția pro-
priei sale voințe. Viața lui era ocrotită și el
nu putea fi bătut pînă la moarte. Dacă în
urma pedepselor pe care i le-a aplicat stă-
pînul, a devenit înapt de muncă, robul era
îndreptătit să plece.

Extrem de importantă și înaintată pentru
legislația acelei epoci este prevederea biblică
după care robul era dreptul la odihna de
Șabat, exact ca și stăpînul său.

Legea din Deuteronom, fixată de învățații
în „Codul Deuteronomic” (prin anul 650
i.e.n.), merge chiar mai departe în recunoaș-
terea drepturilor omului. Ea prevede elibe-
rarea servitorilor — femei sau bărbați — în al
saptelea an, și insistă „ca celui eliberat din
robie să i se plătească o sumă care să-l ajute
să-și facă un rost nou în viață” (Deut.
15: 12—13). Mai mult decît atât. În contrast
cu legea lui Hamurabi, se interzice predarea
unui fugar stăpînului său. (Deut. 23: 15).
Codul Deuteronomic introduce astfel un ele-

GUSTAVE DORÉ: Profetul Daniel

ELUL

Toate sărbătorile noastre sînt, fără ex-
cepție, tot atîtea prilejuri de interiorizare,
tot atîtea stații în drumul nostru spre înăl-
țare, spre desăvîrșire sufletească. Ele trebuie,
însă, să ne găsescă pregătiți pentru a putea
exercita asupra noastră binecuvîntata lor în-
rînire.

Dacă cele spuse mai sus sînt valabile pen-
tru toate sărbătorile religioase evreiești, ele
sînt cu atît mai valabile pentru Roș Hașana
și Iom Hakipurim, care pe drept cuvînt pot
fi numite sărbători ale omului. În aceste
zile, nu credincioșii, nu colectivitatea, ci omul
singur joacă rolul principal; l' este cel adus
ca inculpat în fața infailibilei instanțe di-
vine.

„Teșuva” pocăință; iată idea centrală a
complexului sărbătorilor de toamnă.

Omul care încălcă legile pămîntului este
judecat de instanțe pămîntului, este pedepsit
de ele și ținut să-și ispășească pedeapsa con-
form deciziilor acestora. Dar sînt păcate pe
care legea pămîntescă nu le penalizează,
sînt fapte pe care omul le poartă în suflet,
vreme îndelungată, fără ca cineva să-l tragă
la răspundere pentru ele. Aceste păcate sînt
răscumpărate prin pocăință. Ele sînt penali-
zate de forul intern, sufletească, al omului tra-
dus în fața sa însuși, cu mult înaintea ter-
menului judecării supreme. În fața acesteia,
el va apare cîinstit, împăcat cu sine însuși,
mai bun și mai curat, pentru a solicita clem-
tența Marelui Judecător.

Omul este ținut să se pocăiască tot
timpul. Întelepții talmudici ne învață că
nimic, nici o calitate sufletească, nu este
superioară pocăinței, căci „acolo unde stau
cei pocăiți, nu ajung nici sfînți”. Totuși,
deoarece credinciosul este prins în vîltoarea
problemelor vieții și se ocupă de atîtea încît,
de obicei, nu mai are timp să se ocupe și de
sine însuși, îi sînt date în preajmă „zile
judecării” treizeci de zile destinate unei in-
teriorizări cinstite menite să-i purifice su-
fletul la porțile anului nou.

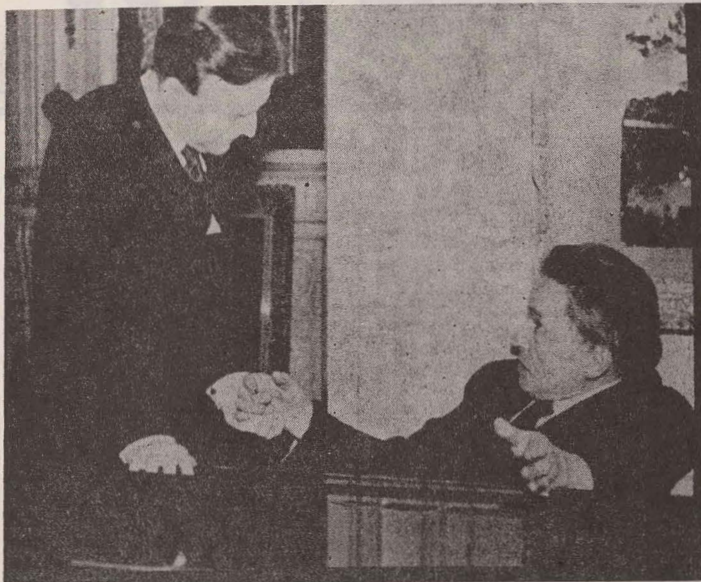
În a doua zi de Roș Hodes Elul, în prima
zi a lunii, răsună pentru prima oară în sina-
gogi, la sfîrșitul serviciului divin de dimi-
neață, „Șofarul de alarmă”, cel care va avea
să joace un rol central în ceremonialul zile-
lor de Roș Hașana. Numai patru sunete se
scot zilnic din șofar (cu excepția, bine în-
țelese, a zilelor de Șabat). Ele răsună ca un
avertisment, ca un apel la pocăință, la pre-
gătirea subiectivă, sufletească, a sărbătorii.

Obieciul de a se sufla șofarul în prima zi
a lunii Elul este pomenit într-o operă mi-
drasică antică, în „Pirkei de Rabi Eliezer”,
(prelegerile lui Rabi Eliezer, fiul lui Hyr-
can). Conform capitolului 46 din această
carte, Moșe a fost chemat de către Dumnezeu
în prima zi a lunii Elul pentru a obține pen-
tru a doua oară, Tablele Legii. În timp ce

(Continuare în pag. IU-a)

(Continuare în pag. IU-a)

Enescu și Menuhim

Enescu și Menuhim (fotografie din anul 1935)

Într-o tabletă din 1946, Tudor Arghezi salută întâlnirea dintre Enescu și Menuhim, la București, ca un mare moment istoric. „Prințul viorii americane a fost primit de cititorul român al lăutei, cu o emoționantă stringere la piept.” Enescu avea 70 de ani, iar Menuhim numai 30. „Noul Lohengrin” străbătuse oceanul chemat la cuibul melancoliilor dascălului adolescenților lui, ca să-l mai vadă, ca să-l mai simtă odată alături de el.

Succesele imense ale violonistului ar fi îndreptățit infumurarea; Menuhim putea să-l dea uitării pe Enescu, iar Enescu putea fi biruit de alte trufii. Dar în duioasa însuflețire trebuie căutată viața, instrumentul care leagă sufletele pentru vecie.

Dar cea mai impresionantă atitudine de recunoștință a marelui violonist a fost manifestată cu mult înainte. În 1934 Menuhim publică în revista pariziană *Le Mois musical* un articol intitulat *Climats musicaux* în care vorbește numai de George Enescu:

„Mi-am continuat studiile în Europa, dar nu am traversat Oceanul pentru plăcerea de a cunoaște vechiul continent. Părinții mei voiau pur și simplu să întâlnească pe maestrul de care aveam nevoie și care se găsea la un moment dat numai în Europa. Ei n-ar fi zăvăit să mă ducă și-n Marte, dacă „maestrii” ar fi locuit acolo. Dar dacă ne-am oprit la Paris în 1927, totul a fost numai pentru scumpul și nobilul meu prieten George Enescu care se afla în Franța în acest timp. Întorcându-se la Sinaia, l-am urmat și eu în România. Am mers în Carpați să studiem pe Bach, Beethoven, Mozart, Brahms...”

De atunci am o imensă recunoștință față de omul de caracter și marele muzician care este George Enescu și care mi-a transmis concepția și pasiunea sa față de artă, pasiune profundă și rebelă față de orice compromis.

Dacă Enescu or fi locuit în orașul meu natal, San Francisco, n-aș fi consimțit nicodată să duc viața aceasta de nomad, să umblu prin lume, din oraș în oraș, din țară în țară, în căutarea muzicianului care să mă ajute cu sfaturile și criticile lui. De fiecare dată când am posibilitatea, petrec luni întregi alături de George Enescu, cîntînd muzică de cameră cu el și interpretînd în sala lui compozițiile vechi și moderne pe care n-am avut încă ocazia să le învăț și să le asimilez. Deci nu atmosfera europeană, ci atmosfera personală a lui Enescu e aceea care mă ajută și mă inspiră.”

Iubind pe Enescu, Yehudi Menuhim a ajuns să iubească muzica românească și a devenit un propagandist al ei. În decursul

războiului (1940—1945) a cîntat pentru soldații și răniții americani pretutindeni, iar în programele sale figurau foarte des *Sonatele* lui Enescu; pe de altă parte, a imprimat pe discuri, cu sora sa Hepzibah la pian, *Sonata a III-a* de George Enescu.

În amintirile sale și George Enescu a vorbit în graiul său sfîtos și modest despre Yehudi:

„Profesoratul este o meserie îngrozitoare. Totuși nu am dreptul să o vorbesc de rău, căci mi-a lăsat câteva amintiri frumoase. Una dintre ele e clișeu excelent: n-am avut oare fericirea de a da sfaturi lui Yehudi Menuhim? Aș vrea să pot spune că eu l-am format. Dar aș minți, căci era deja miraculos cînd l-am luat în mîini (...) Mă afluam atunci la Paris (1927). Cineva îmi spune: „Micul Yehudi a lucrat cu un elev al lui Thibaud, Persinger, dar ar voi să se perfecționeze”. Îmi este prezentat. Îl văd încă, înfipit în sala mea, cu ochii în ochii mei, hotărît. Spunîndu-mi cu o mică voce, ca de flaut: — Ureau să vă văd! — Dar, dragul meu, eu plec evind pentru două luni în România. — Ureau să vă văd!

Fără de altă insistență, îl convoc pe Yehudi pentru a doua zi. Copilul vine cu tatăl lui, îl ascult în timpul unei repetiții a Octavarului meu, pe care-l lucram cu Geloso și Chailley. Yehudi îmi cîntă Simfonia spaniolă de Lalo. Mă întorc către tatăl lui și strig: „Dar ce naiba vrei să-l mai învăț?”

„La întoarcerea mea, îl pusei să lucreze totuși, la mine acasă, la Bellevue. Familia lui se instalează la Paris. Cînd părășii din nou Franța pentru România, familia Menuhim veni cu noi la Sinaia. Acolo am lucrat împreună pe Bach, Beethoven, Brahms, Chausson și Franck.

La 10 ani, el cînta Poemul lui Chausson ca și cînd ar fi avut 30 de ani, și nu numai ca un tehnician remarcabil, dar ca un poet, cu o pasiune care-l aducea aproape de transă.

Pantaloni lungi nu i-n făcîr rîu lui Menuhim. Odinioară copil-mîmune, el este astăzi un minunat violonist. Și cit despre inimă, a rămas același: afectuos, generozitatea însăși, arătînd maestrilor lui cel mai arzător respect, cea mai constantă fidelitate...”

Yehudi Menuhim și George Enescu sînt două mari momente din istoria artei muzicale. Dar sînt în același timp două mari caractere. Pasajele reproduse mai sus prefigurează în primul rînd două portrete morale.

A. EZRA

50 DE ANI DE LA MOARTEA LUI MENDELE MOIHER SFURIM

La 30 august a. c. la Teatrul Evreiesc de Stat din București a avut loc comemorarea a 50 de ani de la moartea lui Mendele Moïher Sfurim, bunicul literaturii idiş.

S. Rubingher a conferențiat despre viața și opera scriitorului. În pagina în limba idiş publicăm fragmente din această conferință.

Actorii T.E.S. au citit din opera lui Mendele. Au fost de asemenea executate cîntece populare, sub conducerea dirijorului Haim Schwartzman, artist emerit.

O manifestare similară a avut loc și în ziua de 3 septembrie a. c.

Primul traducător al lui Arghezi

Salamon Segall este cel dintîi traducător într-o limbă străină al unor poezii de T. Arghezi. Acele poezii, în număr de șase, au apărut în antologia „Poetii români traduși în idiş”, editată în 1922 de către Reprezentanța Uniunii Evreilor Pămînteni din România, la o tipografie vîeneză. Voluminoasă lucrare 530 + XXIV pagini. Pe copertă și pe prima pagină acest motto din Eminescu: „Rele-ori zice că sînt toate cite nu vor înțelege”. Urmează în chip de prefață următoarea scri-soare:

21 iulie 1921

Stimate d-le Segall,

Intrucît pot judeca, traducerea d-tale sînt exacte și armonioase. Orice încercare de a face cunoscut sufletul românesc în expresia lui superioară, care e literatura, nu poate trezi decît mulțămirea noastră la care ai dreptul. Corecționarii d-tale care sînt azi cetățeni egal îndreptățiți ai României... vor afla, mulțămii ostentelilor d-tale închinată unui scop așa de nobil și de folositor, că au intrat în legătură politică, de acum nedesfăcută, cu o nație care a prins din cultura Orientului ca și din aceea a Occidentului ce i-a pîrîut mai bun, pentru a crea apoi, cu fondul ei propriu, o cultură vrednică de interese.

Felicîtuindu-te pentru gîndul dumitale, adus la îndeplinire și urîndu-ți puteri pentru a lucra mai departe pe această cale, te rog a primi încredințarea considerăției mele deosebite.

N. Iorga

Și cu alte prilejuri ilustrul istoric s-a referit la traducerea lui Salamon Segall, mai ales la cele din Eminescu. Salamon Segall, pe lingă cîteva monografii în idiş, a tipărit în 1927, în editura librăriei Universala-Alcalay, lucrarea „Credințe, datini și superstiții din folclorul poporului evreu”. În scurt timp s-au epuizat două ediții. În scrisoarea publicată în chip de prefață, Gala Galaction scrie: „Am notat, în multe locuri, răspintii de bună înțelegere între înțelepciunea pe care o scoți din cărturarii poporului cu milenară experiență și înțelepciunea poporului românesc. (...) Constat cu plăcere că lucrezi în aceeași direcție, inaugurată anii trecuți cu „Antologia poezilor români, traduși în idiş”. E bine să căutăm de-a pururi cum să ne cunoaștem și să ne prețuim. „Aruncă piinea ta pe ape, și după multă vreme o vei găsi iarăși...” (Ecleeziastul XI 1).

EMISIUNE FILATELICĂ MARC CHAGALL

Pentru a marca jubileul de 80 de ani al lui Marc Chagall O.N.U. a hotărît să emită o serie de 6 mărci poștale cu reproduceri din creația marelui artist.

Recent, Chagall a asistat la vernisajul unei expoziții retrospective din opera sa, organizată în Franța.

La New York a apărut un volum omagial dedicat vieții și operei acestui pictor de seamă.

CARTI ROMANEȘTI DĂRUITE UNIVERSITĂȚII DIN TEL AVIV

Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România a oferit în dar bibliotecii Universității din Tel Aviv un număr de 100 de volume de literatură, artă și știință.

Darul prietenesc a fost înmînat în cadrul unei festivități la care a luat parte și reprezentantul legației României în Israel.

NELLY SACHS CETĂTEANĂ DE ONOARE A BERLINULUI DE VEST

Senatul Berlinului occidental a acordat titlul de cetățeană de onoare scriitoarei Nelly Sachs, deținătoare a premiului Nobel pe anul 1966.

CARTI ROMANEȘTI DE MEDICINĂ PESTE HOTARE

Lucrările românești de medicină figurează în vitrinele librăriilor din peste 50 de țări. Din cele 1500 titluri românești traduse peste hotare în ultimii ani, o parte sînt din acest domeniu. În prima jumătate a acestui an comenziile de cărți de medicină făcute în România de către institut și biblioteci de specialitate, universități, profesori, cercetători și studenți au crescut simțitor.

CEA MAI MARE TESĂTORIE DE MĂTASE DIN ȚARA

Pe mai bine de 50 de hectare, alături de impunătoarele clădiri ale „Țesătoriei” și fabricii de tricotaje „Moldova”, se înalță zidurile unei construcții care încă în actualul cîntac va conferi lașului titlul de cel mai puternic centru al industriei textile din țară. Este vorba de fabrica de mătăsuri din viscoză și relon, cu o capacitate anuală de 10 milioane metri pătrați țesături, ceea ce reprezintă aproape un sfert din volumul pe care-l produce în prezent întreg sectorul industriei de mătase. Pondereea cea mai mare a sortimentelor realizate aici o vor avea țesăturile imprimate pentru rochii, satenuri pentru căptușeli, materialul pentru fulgarine, la care se va adăuga, ulterior, o gamă variată de alte articole cerute pe piață.

BILANȚ INDUSTRIAL MARAMUREȘAN

Colectivele întreprinderilor industriale din regiunea Maramureș au realizat succese deosebite în cîntea zilei de 23 August. Depășind cu peste 7,5 milioane lei angajamentul anual privind producția marfă vîndută și încasată ele au produs, între altele, peste plan, concentrate de zinc și cupru, 74 remorci basculante destinate agriculturii, 263 000 mp furnire estetice, aproape 5 milioane cărămizi.

Rezultate remarcabile au fost obținute și în acțiunea de rentabilizare a producției. Economii suplimentare realizate la preț de cost, datorită reducerii consumurilor de materiale, combustibil, energie electrică, se cifrează la peste 45 milioane lei. Valoarea beneficiilor obținute, în numai 6 luni, este de 50 milioane lei, ceea ce depășește cu 11 milioane lei angajamentul luat pe întregul an.

APRECIERI ELOGIOASE DESPRE TEATRUL ROMÂNESC

După ce televiziunea italiană a transmis la sfîrșitul lunii iunie „Ultima oră”, o altă piesă de Mihail Sebastian a fost inclusă de curînd în programul posturilor de televiziune franceze. Este vorba de piesa „Jocul de-a vacanța”, pe care prestigiosul hebdomadar „Le Figaro littéraire”, sub titlul „Au bun gust românii”, o consideră „cea mai bună piesă de teatru” văzută în ultima vreme la Paris, o „minunată comedie românească în care se regăsește în același timp poezia dulce-amară a lui Cehov și pîruețele pirandelliene ale personalității”.

Literatura iudeo-spaniolă

Pînă la jumătatea secolului al XV-lea, marea colectivitate iudaică din peninsula iberică a dezvoltat o bogată cultură în limbile ebraică, arabă și ladino (un dialect spaniol, transcris cu caractere ebraice).

Această cultură nu a încetat în urma izgonirii, în anul 1492, a evreilor din Spania, ci a fost continuată de fiții și nepoții foștilor muranți, în noile lor așezări.

Producția literară iudeo-spaniolă poate fi împărțită în următoarele categorii esențiale: 1) scrieri cu caracter religios, 2) lucrări cu caracter etic, menite a servi predicilor religioase, 3) poezia, 4) proverbe și 5) piese de teatru.

O examinare sumară a întregului domeniu literar ladino relevă faptul că predomină lucrările cu caracter religios, majoritatea traduse din ebraică.

Cunoașterea și folosirea tot mai redusă a limbii ebraice a făcut simțită nevoia unui alt mijloc lingvistic pentru menținerea în viață a practicilor religioase ale iudaismului. Această situație a făcut ca limba spaniolă să devină o limbă liturgică, folosită pentru toate scopurile practice.

Prima traducere făcută în ladino a fost aceea a unui manual ritual referitor la tăierea animalelor, care a fost publicat în Constantinopol, în anul 1510. De fapt, era vorba de un capitol din Șulhan Aruh, codul legii iudaice, care a fost intitulat Dinim de Sechita y Bedica.

O altă carte tratând prescripțiile religioase și ceremonii, bazat pe codul lui Caro, a fost Șulhan Hapanim sau Mesa del Alma Salonic, 1568. Au fost făcute mai multe traduceri în ladino ale rugăciunilor zilnice și de sărbători. În diferite regiuni ale Balcanilor — unde s-au constituit comunități sefardice — au fost publicate mai multe versiuni în ladino ale Hagalei de Pesach.

Prima traducere în ladino a Pentateuchului a apărut în Constantinopol, în anul 1547. Diferitele versiuni iudeo-spaniole ale Bibliei care au urmat, au avut ca model, în mare măsură, această traducere. În 1568, apare la Salonic o versiune ladino a Pentateuchului și a Profeților. Această ediție este de fapt o transcriere cu caractere ebraice a traducerii din Ferrara, care a fost tipărită cu caractere romane și publicată în Italia, în 1553.

În domeniul eticii și al predicilor, un nume prominent este acela al lui Moses Almosnino (prin 1510—80). Lucrarea lui, „Ilanhagat Hahaim”, a fost publicată la Salonic, în 1564. Scrisă în spaniolă, aceasta are un subiect ce s-ar putea rezuma prin propriile cuvinte ale autorului: „conține tot ce e necesar pentru a-ți face pe om în stare să străbată zi de zi drumul vieții fără a greși, și să înțeleagă întreaga filosofie morală în cele mai mici amănunte.” Limba folosită de Almosnino arată o cunoaștere remarcabilă a limbii și stilului spaniol.

Primul sistem iudeu de etică, Al Hidaia ila Faraid al Kulub (Călăuză a îndatoririlor sufletești), scris în original de Bahia ibn Pakuda în limba arabă, a fost tradus în ebraică de Iehuda ibn Tibbon sub titlul Hohoboth Malebaboth. Din ebraică, lucrarea a fost tradusă apoi în ladino, de Josef Formon și publicată în 1713 sub titlul „Obligacion de los corazonos.”

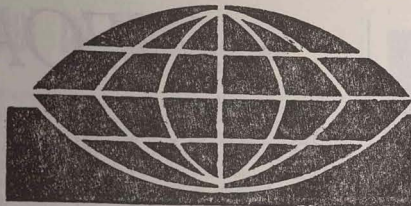
O carte care a avut o mare răspundere este „Meam Loetz”, publicată în Constantinopol în anul 1739. Este un comentariu enciclopedic ce tratează viața evreiască sub toate aspectele. Începută de Iacob Culi, a fost continuată după moartea acestuia de Isaac Mugreso și Isaac Behar Arguili.

În domeniul poeziei, vechile balade spaniole, sau romances, au continuat a fi populare printre evreii ce vorbeau ladino. Unele din aceste balade, date cu totul uitării în Spania, au rămas vii în tradiția iudeo-spaniolă. Aceste balade constituiau o sursă de inspirație și au servit drept model multor poeme scrise în ladino.

În 1732 Abraham Toleda a publicat o poezie rimată a viclii patriarhului Josef, sub titlul „Coplas de Josef”. În iudeo-spaniolă există o abundență de cantares, coplas și răscur care sînt citate sau citite de Purim. Printre acestea merită a fi menționate. „Cantares para alabar al Dio en la festividad de Purim” (Livorno, 1820): „Rascos de purim” (Viena, 1866): „Coplas neovas de purim” (Salonic, 1868).

Printre poezii moderni sînt demni de menționat rabi Baruch Mitrany, David Florentin, Saadia Halevy, Abraham Cappon, M. Papo, Josef Marcou Baruch, Mose David Gaon, Zeky Elendit Atlas și Laura Papo.

Deși proverbele constituie un gen literar restrîns, totuși, în iudeo-spaniolă nu numai că s-au păstrat numeroase proverbe aduse din Spania, dar s-au adăugat și multe altele din țările în care s-au stabilit evreii sefardi. Aceste proverbe au fost culese în mai multe colecții.

meridiane

Din istoria rezistenței antinaziste

RĂSCOALA SONDERKOMMANDO-ULUI

Dacă în condițiile teroarei naziste rezistența era greu de organizat, dacă nu aproape imposibilă, în ghetou, cu atât mai mult ea se izbea de dificultăți uriașe în lagărele de concentrare. Totuși, o mișcare de rezistență a existat în multe lagăre, inclusiv la Auschwitz, deși, pentru a întreprinde așa ceva, trebuia să ai curajul de a lupta împotriva tuturor greutăților.

Cum s-a putut naște o astfel de rezistență? La întrebarea aceasta ne răspunde unul din foștii deținuți, Herman Langbein, într-o carte de amintiri apărută recent. „Cînd îți împarți bucățile de pîine cu un prieten — spune el, — și un om liber nu este în stare să-și închipuie că este de greu acest lucru cînd ți-e foame — s-a și stabilit premiza spre a rezista voinței SS-istilor de a crea o situație pe care cineva a caracterizat-o astfel: „La Auschwitz, un deținut care nu «se organizează» nu poate trăi mai mult de trei-patru luni”. Vechile prietenii, identitățile de convingeri și afinitățile naționale au servit de celule-germene ale rezistenței.

Deținuții evrei au întîmpinat cele mai mari greutăți în crearea organizației lor la Auschwitz, fie și numai datorită faptului că cei mai mulți au fost asasinati, sau au murit înainte de a ajunge să cunoască lagărul.

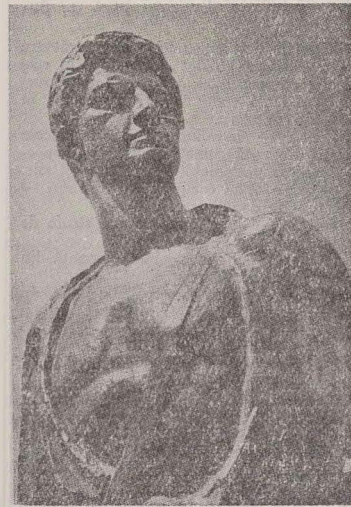
Totuși și printre ei au apărut grupuri de rezistență, ca și printre iugoslavi, austrieci, francezi, sovietici, cehi, germani și alții. Fuziunea acestor diferite grupuri într-o organizație internațională de rezistență, care a căpătat apoi numele de „Grupul de luptă din Auschwitz”, a avut loc în primăvara anului 1943. Conducerea acestui grup de luptă au avut-o, pînă în vara lui 1944, doi polonezi și doi austrieci. Tînărul vienez Ernest Burger, care a fost spînzurat de SS în ajunul eliberării Auschwitzului, a jucat un rol însemnat în acest grup. O dată cu apropierea frontului, lagărul urma să fie lichidat. În epoca aceea, adică în august 1944, organizația trimise afară un raport despre situația militară, care s-a păstrat. Din acest raport rezultă că lagărele complexului Auschwitz numărau atunci 65.900 deținuți și 34.200 deținute.

În mai multe rînduri, organizația de rezistență a suferit lovituri grele. Ofiterul de legătură polonez care trebuia să coordoneze activitățile din afară, a căzut, împreună cu toate documentele, în minile Gestapoului. Organizația de rezistență a „Sonderkommando”-ului crematoriilor fu nevoită să acționeze izolat, din cauza pericolului iminent care amenința pe membrii lui. Chiar dacă efectul moral al revoltei lui a fost imens, forța militară a organizației internaționale slăbi în urma eșecului acestui act de dispoziție. Un număr considerabil de deținuți au fost transferați în alte lagăre. Evadarea conducătorilor organizației eșuă și ea. Ernst Burger și tovarășii lui de luptă au fost prinși și executați.

Revolta Sonderkommando-ului

Cînd pregătirile mișcării clandestine de rezistență au început să capete formă, grupul deținuților evrei a fost însărcinat să procure materii explozive din uzina de muniții „Union”, spre a putea fabrica muniții. Cu efectuarea acestei operațiuni au fost însărcinați Iehuda Laufer și Hermann Langbein. Dînd dovadă de un curaj și de o ingeniozitate neobișnuite, cei doi reușiră să-și îndeplinească misiunea. Mici cantități de materii explozibile au fost introduse atît în lagărul

Auschwitz I, cît și la Auschwitz-Birkenau. Astfel, pulberea a ajuns la grupul Sonderkommando-ului, care menținea o legătură strînsă cu mișcarea de rezistență. Unii de-

Mordehai Anielewicz, unul din conducătorii răscoalei ghetoului Varșovia (bronz)

ținuți, care aveau cunoștințele necesare, fabricau explozibile și le încredințau Sonderkommando-ului.

Marea acțiune de lichidare a evreilor unguri fiind terminată, Sonderkommando se aștepta să fie lichidat și el. Membrii lui nu-și făceau nici o iluzie: ei știau că destinul lor era pecetluit. Dar erau organizați și hotărîți să acționeze.

Conducătorii lui îi informară pe conducătorii grupului de luptă din Auschwitz I, care fură de părere că o acțiune prematură ar compromite insurecția generală și ar pune în pericol întreaga organizație clandestină. Sonderkommando era sfătuit, deci, să-și amîne acțiunea.

După terminarea „acțiunii Hess”, cum era numită exterminarea evreilor unguri, s-a aflat că 160 membri ai Sonderkommando-ului vor fi transferați în altă parte. Era prima oară cînd membri ai acestui Kommando, în loc să fie executați pe loc, erau transferați în alt lagăr, ca și deținuții obișnuți. Aceasta însemna o mică rază de speranță pentru întregul Sonderkommando care, în epoca aceea, număra o mie de oameni. Dar în curînd s-a aflat că totul nu-i decât o minciună sfîrșită la SS-istilor. Oamenii aleși pentru transfer au fost despărțiți, ca apoi să fie asasinați. Organizația a comunicat Sonderkommando-ului soarta camarazilor lor. Aceasta a întărit și mai mult hotărîrea oamenilor de a nu mai aștepta și de a se răscula. Grupa dispunea de cîteva revolve, o mitralieră și cîteva grenade amănuntare. Din păcate, nu se cunosc amănuntele acestei revolte, cum nu se cunosc dintr-un conducătorii ei decât numele lui Iacob Handelsman și Isosf Warschawsky. Se pare că un rol conducător l-au avut cîteva deținuți evrei din Salonic, foști ofițeri ai armatei grecești.

Revolta a izbucnit cu ocazia altui „transfer”. La ea au participat aproape 600 de membri ai Sonderkommando-ului. Crematoriul IV a fost incendiat și a sărit în aer. „Kapo”-ul nazist, cunoscut pentru brutalitatea lui, a fost aruncat de viu în flăcări. Patru SS-ști au fost uciși și un mare număr dintre ei răniți. Lupta s-a dat în apropierea infirmeriei crematoriului. Răsculații au făcut să sară în aer îngrăditurile și au evadat cu sutele. La început, SS-istii erau complet dezorientați, fiind cuprinși de erută.

Dar deținuții de la Birkenau și din celelalte lagăre nu putură veni în ajutorul răsculaților. Destinul acestora era pecetluit. To-

tuși, revolta a avut o mare semnificație: mîinile răzbuștoare ale deținuților au doborât pe primii asasini SS-ști chiar pe locul unde au pierit milioane de victime nevinovate. Răscoala a fost reprimată în modul cel mai sîngeros. SS-istii asasinară pe loc pe toți deținuții Sonderkommando-ului care căzură vii în mîinile lor, chiar în aceeași zi. Cei care au fost prinși mai tîrziu n-au fost omorîți imediat, căci între timp s-a deschis o anchetă.

Peste două săptămîni, SS-istii au reușit să descopere că explozibilele proveneau de la uzina „Union”. Ei au strecurat un spion printre deținuții care lucrau aici, ca să descopere numele aceluia care au procurat explozibilele. După cîteva zile, deținuților de la „Union” li s-a ordonat să înceteze lucrul mai devreme decît de obicei. Numai cînd se făceau „selecții”, se dădea un asemenea ordin. Dar de astădată, el se aplică tuturor deținuților și nu numai evreilor.

În după amiaza aceea au fost executați în public patru femei tinere care au procurat Sonderkommando-ului materiile explozibile.

PAUL B. MARIAN

S-A CERUT EXTRĂDAREA LUI MARTIN BORMAN

Autoritățile de la Bonn au cerut în mod oficial Braziliei extrădarea lui Martin Bormann, locțiitorul lui Hitler. Potrivit declarațiilor făcute recent de criminalul de război Franz Stangl, Bormann ar fi în viață și s-ar ascunde în provincia Parana.

Înainte de a se sinucide, Hitler l-a numit pe Martin Bormann „Führer” al Germaniei naziste. Condamnat la moarte în contumacie de către tribunalul internațional de la Nürnberg, Bormann este căutat de polițiile mai multor state.

SENTINȚA ÎN PROCESUL MASACRELOR DE LA KOLOMEEA

După dezbateri care au ținut 9 luni, tribunalul din Darmstadt a pronunțat sentința în procesul intentat unor foști comandanți naziști acuzați de a fi organizat masacrarea populației evreiești din Kolomeea.

Patru dintre acuzații au fost condamnați la închisoare pe termen lung. Alți doi acuzați au fost achitați, tribunalul considerînd că nu există probe suficiente împotriva lor.

MINELE DE CUPRU ALE REGELUI SOLOMON

Din paginile Bibliei aflăm că regele Solomon a organizat exploatarea minelor de cupru de la nord de Eilat. Plecînd de la aceste izvoare, arheologii au făcut săpături în această regiune și într-adevăr au dat de zăcămintele de cupru.

E L U L

Urmare din pag. 1-a

Moșe se urca pe munte pentru a le primi, trîmbițele vesteau în tabără marelle evenimente avertizînd totodată poporul împotriva recăderii în păcatul care a pricinuit distrugerea primelor Table. În amintirea acestui eveniment — zice autorul — se sună din șofar în prima zi a lunii Elul.

Codicele lui Rabi Isaacov (Tur Orach Haim) reia această idee adăugînd că se obișnuiește a se sufla din șofar nu numai de Roș Hodeș, ci și în întreaga lună, pentru a îndemna credincioșii la pocăință. Sunetele șofarului sînt menite să trezească conștiința adormită a oamenilor așa cum este scris: „Oare răsună șofarul în oraș fără ca poporul să se cutremure?” (Amos 3, 6).

Sunetele șofarului amutesc abea în ajun de Roș Hașana pentru a se face o distincție netă între șofarul neobligator al zilelor celei de a douăsprezecea luni și între suflatul șofarului de Roș Hașana, prevăzut în Tora ca o caracteristică esențială „zilelor judecătii”.

Serviciile divine din luna Elul mai suferă și o altă schimbare, prin introducerea la capătul rugăciunilor de dimineață și de seară a citirii psalmului 27: „Domnul mi-e lumină și mîntuire, de cine m-aș mai teme?” Acest psalm va rămîne în programul serviciilor divine pînă de Hoșana Raba (a șaptea zi de Sucot) care este considerată ca ziua de încheiere a judecătii divine.

Multe obiceiuri populare măresc tensiunea zilelor premergătoare marilor sărbători. Studii talmudice speciale sînt prevăzute pentru zilele lunii Elul. Citirea Zoharului și a cântărilor cabalistice este, în special, considerată utilă în zilele de pocăință. Credincioșii controlează mezuot-urile casei în care stau, pentru a vedea dacă nu cumva s-au șters literele de pe sulul de pergament. Se controlează de asemenea, în același scop, și țefilin. Scrisorile ce se expediază în zilele lunii Elul se încheie cu tradiționalul salut al zilelor mari: „Lešana Tova țikatevu” — „fiți înscrși în Cartea vieții pentru un an bun”. Pregătirile pentru „zilele înfricoșătoare” își ating însă apogeul prin serviciile divine de Slihot.

Deși ținute în zile obișnuite de lucru, serviciile divine speciale pentru citirea rugăciunilor de îndurare („Slihot”) sînt, alături de rugile „zilelor înfricoșătoare” înseși, cele mai impresionante servicii divine ale anului. Ele încep în prima zi a săptămînii în care cade Roș Hașana (afară de cazurile cînd Roș Hașana cade într-o zi de luni sau de marți); slihot se citește în aceste cazuri începînd cu duminica anterioară), deci todeauna duminică, și au loc disedimineață, înainte de a se face lumină. În unele comunități s-a înrădăcinat obiceiul de a se face primul serviciu divin de „Slihot” nu în zorii zilei de duminică, ci la miezul nopții de Săbat spre duminică, după ora 24. De asemenea, Slihot din ajun de Roș Hașana sînt rostite, în unele locuri, după miezul nopții.

Slihot propriu zis înseamnă iertare. Termenul a fost folosit pentru desemnarea unei categorii anumite de poezii sinagoga destinate „zilelor judecătii”, zilei de Iom Kipur, și celorlalte zile de post. Servicii divine speciale pentru citirea de Slihot se organizau, probabil, deja în antichitate. O aluzie la asemenea servicii divine se găsește de-acum în „Tanna de-bei Eliahu Zutta”, o operă midrasică post-talmudică, în care se precizează că Domnul i-a făgăduit lui David că ori de cîte ori credincioșii îi vor solicita iertare în „Seder Slihot”, în ordinea rugilor de îndurare. El le-o va acorda cu mîrinimie (cap. 23). Același pasaj insistă asupra aluziei

la mîrinimia Domnului, exprimată într-un verset din Exod (34, 6-7), verset rostit de Moșe în timp ce „splendorează Domnul trecu în fața sa”: „Atotputernice, Domn îndurător și iertător”... etc., verset care revine cu o insistență obsedantă după fiecare „Sliha”.

Ceea ce contribuie la caracterul impresionant al „rugilor de îndurare” este fără îndoială, în afara orei la care are loc serviciul divin, melodia sfîșietoare cu care sînt date citirii aceste minunate poeme religioase. La acestea se adaugă, firește, și frumusețea poemelor înseși — adevărate capodopere ale literaturii religioase evreiești medievale.

Serviciile divine din Slihot au loc, după cum am arătat, în zori de zi, înaintea rugii de dimineață. Slihoturile se grupează zilnic într-un cadru fix, care se respectă în fiecare zi, avînd un preludiv și un post-ludiu neschimbat, probabil foarte vechi. Atît prefata, cît și încheierea Slihoturilor sînt deosebit de frumoase: ele sînt compuse din versete biblice colaționate cu virtuozitate și din rugi simple, sincere, pline de farmec. Încheierea slihot-urilor conține și un „Vidui” (rugă de mărturisire a păcatelor) de trei ori repetat. Acesta este de fapt punctul culminant al rugilor de îndurare și are un rol precumpănitor și în cadrul serviciului divin de Iom Kipur.

Slihot-urile destinate zilelor premergătoare marilor sărbători (Slihot continuă și în cele zece zile ale pocăinței, pînă de Iom Kipur) se împart după conținutul și forma lor în mai multe categorii.

1. Petiha — introducere; o introducere specială destinată Slihot-urilor zilei respective, în afara preludivului fix, al fiecărei zile.

2. Senia — Sliha compusă din distihuri — strofe de cîte două versuri.

3. Șelișia — Sliha compusă din strofe de cîte trei versuri.

4. Șalmonit — Sliha completă formată din strofe de cîte patru versuri.

5. Pizmon — Sliha principală, nelipsită în serviciile divine de Slihot; prevăzută cu un refren și citită de oficianți și de obște alternativ, strofă cu strofă.

6. Akeda — poem tratînd episodul biblic al jertării lui Ithak.

7. Tebina — „rugă”. Sliha de încheiere, de cele mai multe ori intercalată în post-ludiu serviciului divin.

După terminarea Slihot-urilor, se oficiază rugăciunea obișnuită de Șaharit.

Foarte multe Slihot sînt prevăzute pentru ajun de Roș Hașana. În această zi serviciul divin începe foarte devreme (în unele locuri el are loc la miezul nopții) și se sfîrșește la răsăritul soarelui. Pizmon-ul acestei zile semnat de Rabeinu Gerșon Meor Hagola (sec. X) începe cu versul: „Zehor berit Avraham va-akadit Ithak” (adu-ți aminte de legămîntul lui Avraham și de jertfirea lui Ithak) din care cauză tot serviciul divin este numit de credincioși „Zehor Berit”.

Cei mai mari poezi sinagoga ai evului mediu și-au dat contribuția la completarea ordinii „rugilor de îndurare” cu care întîmpinăm „zilele înfricoșătoare”. Cartea noastră de Slihot numără printre autorii celor 140 de Slihot pe care-i conține, pe Simeon cel Mare, cel mai prodigios poet sinagagal al evului mediu, pe Șefatia și fiul său Amitai, poezi aproape anonimi, care au trăit în Italia prin secolul VIII—IX ș.a.

În ajun de Roș Hașana (în unele locuri în ajun de Iom Kipur), după rugăciunea de dimineață, credincioșii declară nule și neavenite legămîntele religioase uitate sau făcute în pripă și nerespectate și-și iartă unul altuia greșelile comise, pentru a întîmpina cu inima curată noul an și marile sărbători.

INFORMAȚII

„RABINUL CÎNTĂREȚ”
A CONCERTAT LA TEMPLUL CORAL

Cîntărețul religios de renume mondial, rabinul Shlomo Carlebach din New York, a dat două concerte religioase, în cadrul rugăciunilor de Roș Hodeș Elul, între rugăciunile de minha-maaviv în zilele de 4 și 5 septembrie 1967, la templul coral din București.

Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a prezentat pe oaspete, care este un bard al iudaismului religios și al generației noastre. Concertele s-au bucurat de mare succes în rîndurile credincioșilor, care au aplaudat îndelung pe „rabinul cîntăreț”.

REPARTIZAREA JEȚURILOR
LA TEMPLUL CORAL

Templul coral din București aduce la cunoștința enoriașilor că repartizarea jețurilor pentru sîntele sărbători de Roș Hașana și Iom Kipur începe în ziua de 20 septembrie a. c. și va continua în fiecare zi, în afara de sîmbătă, între orele 17 și 20. Între 1—4 octombrie comisiunea de repartizare va lucra între orele 10—12 a. m. și 17—20.

Enoriașii sînt rugați a reține jețurile din timp.

TEMPLE ȘI SINAGOGI
DIN BUCUREȘTI

Comunitatea evreilor (M) din București aduce la cunoștința coreligionarilor că și în acest an vor funcționa în zilele de Roș Hașana și Iom Kipur următoarele temple și sinagogi: templul coral (str. Sf. Vineri); Sinagoga

Mare (str. V. Adamache); sinagoga Malbim (str. Bravilor); Unirea sîntă, Fraterna și A. B. Zisu (toate în str. Mămulari); Baron Hirsch (str. Bradului); Credința (str. V. Toneanu); Ajutorul (str. Andrei Bîrsan); Templul tinichigurilor (str. Vasile Cîrlova); Ieșua tova (str. Beloiannis); Bet Hamidrăș Vechi (Calea Moșilor); Voiața (str. Taras Sevcenko); Matzmiah ieșua (Calea Moșilor); Reșit daat (str. Antim); Aizic Ilie (Aleea Vinătorii); Cultura-Chevră tîlim (Calea Grivitei); Kaufman (str. Decebal); Pașcaner klaus (str. general Florescu); Unirea-Fraterna (str. Olteni).

AȘEZĂMINTE DE CULT
RESTAURATE

Prin grija F.C.E. (M) au fost executate lucrări de reparare a sinagogii din Hașeg, spre deplina mulțumire credincioșilor acelei comunități.

A fost de asemenea reparată capela cimitirului Comunității evreilor din Craiova și au fost terminate lucrările de reparare a gardului cimitirului mozaic din Zalău.

CANTINA RITUALĂ

Cantina rituală a Comunității evreilor (M) din București funcționează zilnic între orele 12,30—16 în localul din Calea Călărași, 57. Vineri seara și sîmbătă la prînz se servesc tradiționale mese de Săbat.

Credincioșii care doresc etrogim, lulavim și hadasim pentru sărbătorile de Sucot, se vor adresa de îndată la Comunitatea evreilor din localitatea respectivă.

Federația Comunităților Evreiești (M) aduce la cunoștința credincioșilor că își pot procura taleisim (șaluri de rugăciune) de diferite dimensiuni, de lînă sau mătase, la Comunitatea din orașele în care locuiesc.

Comunitatea evreilor (M) din Petroșeni anunță cu profund regret încetarea din viață a președintelui ei

RUB HENRIC

Înmormîntarea a avut loc la 31 august 1967.

Familia Schulimsohn anunță pe această cale rudele, prietenii și cunoștinții că în ziua de 24 septembrie a.c. orele 11 dim. va avea loc la cimitirul de pe șoseaua Giurgului ceremonia punerii pietrei funerare la mormîntul regretatului lor tată și bunici

SAMY SCHULIMSOHN

Concepția biblică despre libertate

Urmare din pag. 1-a

recunoașterii drepturilor individuale scînteieri îndepărtate de democrație.

O dată cu exilul babilonean, un alt element important a fost adăugat ideii de libertate — acela al independenței. Eclipsa politică a națiunii a dus la aspirația eliberării și libertății naționale. Literatura exilică și post-exilică este plină de astfel de elemente. În gîndirea exprimată în Deuteronom și Isaia, aspirația către libertatea poporului se întregeste cu viziunea despre o eră de aur a păcii și libertății universale. Această concepție a apărut la gînditorii din perioada exilului babilonean.

În Babilon exista o pictură simbolică a Noului An reprezentînd victoria ordinii (Marduk) asupra haosului (Tiamat). Un scriitor evreu pornește de la pictura aceasta, pe care o transformă într-un simbol al viitoare victorii a lui Dumnezeu asupra șarpelei dezordinii (Isa. 26: 1), prevestind astfel venirea unei noi ordine a lumii.

Iudaismul post-biblic lărgeste conceptul de

libertate, pe care-l curăță de orice sovînism, extinzînd-l asupra tuturor popoarelor. Diaspora tindea să rupă cu ideea exclusivității religiei iudaice, susținînd că gîndirea spirituală e universală și nu poate fi redusă la modul de a vedea limitat naționalist. Astfel, autorul apocriftei Esrei II vede întreaga omenire unită într-un singur efort spiritual. În spiritul acestei concepții, Philo din Alexandria (din anul 20 î.e.n. pînă la 40 e.n.) identifică iudaismul cu dreptatea.

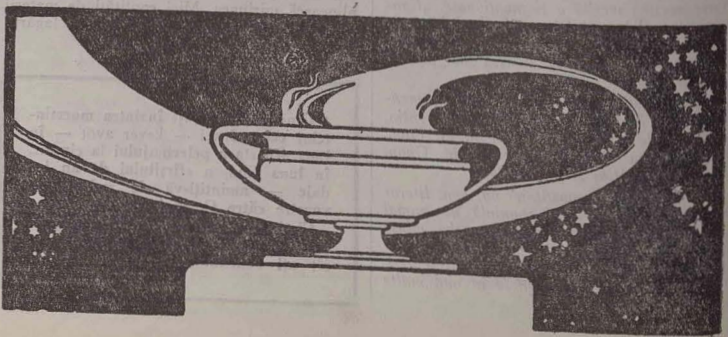
În felul acesta, dispariția treptată a concepției despre exclusivismul național a pregătit drumul pentru realizarea ideii că toți oamenii sînt uniți într-o strădanie puternică pentru eliberarea umanității. Cu timpul, această idee a devenit doctrina acceptată a iudaismului. Iosephus Flavius a precizat categoric că a critica instituțiile altor popoare este contrar tradiției iudaice și este interzis a-ți bate joc și a blestema zeei lor. Mai tîrziu, un alt gînditor sintetizează principiul libertății religioase în ideea că iudaismul interzice orice amestec în obiceiurile religioase ale altor persoane.

Învățății noștri din secolul al II-lea n-au

încetat să susțină că adevărata definiție a libertății este acceptarea liberă a Torei. Această idee este exprimată în Avot, de către Iosua ben Levi: „Să nu spui că Legea a fost sîpărită în table; spune mai curînd că ea a fost libertate întrupată în table, căci aici un om nu se poate considera liber decît

dacă se dedică studierii Torei”. Același sentiment este exprimat și în Talmud: „Numai acela este propriul său stăpîn care trăiește pentru Dumnezeu și oameni, numai un asemenea om este liber de apăsarea supărării, de jugul opresorului, liber de limitarea mortalității”. Aceasta este, în concepția iudaică, adevărata libertate.

Hasidimii au dat noțiunii de libertate o interpretare mistică. După ei, libertatea înseamnă cufundarea într-o viață spirituală nelimitată.

Daniel Fonseca, medicul lui Maurocordat

Pe lângă Poarta otomană a jucat un rol politic la începutul secolului al XVIII-lea un medic portughez, evreu maran, revenit apoi la mozaism. Daniel de Fonseca. Pe vremea aceea, sultanul Turciei era Ahmed al III-lea, iar pe tronul Franței se afla Ludovic al XV-lea.

Daniel Fonseca împlinea pe lângă Sublima Poartă funcția de Hecim-Bachi (medic șef). El se bucura de încrederea sultanului Selim al III-lea și a vizirului său, servind pe lângă poartă și interesele miniștrilor europeni, în special ale Franței.

Ministrul de externe al lui Ludovic al XV-lea, contele de Maurepas, l-a consultat pe Daniel de Fonseca când a fost vorba să se numească un nou ambasador al Franței, după moartea la Constantinopol a vicontelui Andressel.

Mai mult. El fu unul din susținătorii, după bătălia de la Poltava, a regelui Suediei Carol XII, care se refugiase la Bender, pe pământul otoman, de unde a negociat cu Ahmed III o alianță ofensivă împotriva Rusiei.

Voltaire, pe vremea aceea în plină glorie, a fost unul din cei care l-au cunoscut și apreciat pe Daniel de Fonseca, considerându-l după propria-i mărturisire: „homme savant et d'élite” („om savant și descurăcat”).

Il cunoscut bine la Paris. Despre Daniel de Fonseca și influența lui pe lângă sultan și pe lângă sultana Validé, soția împăratului, Voltaire relatează într-o scrisoare reproducută în cartea lui: „Histoire de Charles XII et histoire sous le Pierre le Grand”, Paris 1862).

Daniel de Fonseca a avut relațiuni și cu domnii munteni, influența lui pe lângă Poartă fiind folosită pentru interesele domniei lor.

Contele Virmont, în raportul către consiliul de război habsburgic, despre apropiata cadere a voievodului Nicolae Maurocordat (Originalul la Arhiva din Viena) pomeneste de dr-ul Daniel Fonseca, sfetnicul voievodului, „foarte rafinat și intrigant”. (E. Hurmuzachi: „Documente din istoria Românilor” — vol. II (1700—1750), Buc. 1878).

De Fonseca este citat și într-un raport făcut în latină și adresat conțelui de Steinville, consilier de stat, general, mareșal și comandant general al Transilvaniei (Hur-

muzachi, op. citat. vol. VI, CLXXXIV, pp. 278—279).

Maranul de Fonseca a fost nu numai un pion pe tabla de șah a intereselor lui Nicolae Maurocordat, pe care le avea de apărut prin el la Constantinopol, ci și medicul personal protejat al regelui Franței: (Vezi: „Documente hen al lui Vasile Lupu în negociații la Constantinopol”, (N. Iorga: „Istoria evreilor în țările noastre”, extras din Analele Academiei Române, tom. XXXVI).

Tot N. Iorga dă ca ipoteză că și Const. Brincoveanu a întreținut relații cu Fonseca, când acesta se afla la Constantinopol (cf. „Medici și medicina în trecut românesc”, Buc. 1919, pag. 31 și Hurmuzachi, supl. pag. 444 și 454).

Despre trecerea medicului maran prin Țara Românească s-a păstrat o scrisoare sau, mai exact, patenta de medic, dată de D. Usson de Bonnac, ambasadorul Franței la Constantinopol lui Daniel de Fonseca, numit medic al principelui Țării Românești. Patenta e datată 20 martie 1719, când Nicolae Maurocordat era pentru a doua oară domn al Țării Românești (1719—1730). Prin ea i se permite lui Daniel de Fonseca, prezentat ca un om cu mare experiență și pricepere în medicină, meritând stima pentru spiritul și știința sa, să fie medicul printului Valahiei, păstrându-i-se și postul de medic al ambasadei Franței la Constantinopol și totodată și al domnului muntean, „întrebuințat ca și Co-privitoare la Istoria Românilor”, urmare la colecțiunea lui Eudoxiu Hurmuzachi. Supl. I vol. I 1518—1780). Documente din diferite publicații și din Biblioteca Națională din Paris de Gr. G. Tocilescu și din Arhivele Ministerului Afacerilor Străine din Paris de A. I. Odobescu. Buc. 1886. Doc. DCL IV, pag. 444).

Dintr-un alt document, din octombrie 29, al anului 1726, se constată că dr-ul Fonseca continuă să primească pensia ce i-a acordat-o regele Franței pentru serviciile lui de medic al ambasadei acestei țări la Constantinopol.

După unele asertiuni, medicul Fonseca s-a întors în Franța, după ce Nicolae Maurocordat a fost înlăturat de la domnie.

SOLOMON SAVIN

GLOSE BIBLICE

(Urmare din pag. 1-a)

ția în acest colț de lume binecuvântat de Dumnezeu cu un totul alt tablou. De pretutindeni, din munții Galileii, ca și din valea Iordanului, de pe piscurile lui Hermon ca și de pe coastele Mării Roșii, o coloană nesfârșită de trudiitori ai pământului se îndreaptă spre „locul pe care Dumnezeu l-a ales spre a face să sălășuiască acolo Numele Său”, spre Ierusalim, cetatea cea sfântă, spre Beit-Hamkidă, spre Templul cel mareț care întru-chipează în toate veacurile sălășul lui Dumnezeu care a rămas de-a pururi „וְיָשֵׁב שָׁמָּה” („Cel care veghează la destinul lui Israel”).

Înaintea altorului, fiecare (fără trebuia să rostească o rugă, care nu era altceva decât o emoționantă evocare a unui trecut plin de zbucium, a prigoanelor fără de număr, a primejdiilor îngrozitoare de care au fost salvați, a minunilor de necrezut care li s-au întâmplat, pînă cînd s-a împlinit „וְיָבִיאוּ אֶל חֶמְדָּם הָאֵלֹהִים וְיִתְּנוּ לָאֵל אֹת הָאֵלֶּיךָ” („...”) „וְיָבִיאוּ אֶל חֶמְדָּם הָאֵלֹהִים וְיִתְּנוּ לָאֵל אֹת הָאֵלֶּיךָ” („...”) „וְיָבִיאוּ אֶל חֶמְדָּם הָאֵלֹהִים וְיִתְּנוּ לָאֵל אֹת הָאֵלֶּיךָ” („...”).

Preaslăvire și recunoștință; roade sfinte ale unui trecut de jertfe și dureri, iată ceea ce constituia ceremonia rituală de Bikurim, jertfa primului rod; iată o sinteză vie, des repetată în istorie a versetului nemuritorului Psalmist

וְהִזְכֵּירְתִּי בְּמִשְׁכַּת כְּבוֹדִי וְקִדְוֹתוֹ (תהלים, קצ"ז) „Cei ce au semănat în lacrimi, în chiot de veselie vor secera” (Psalmi 126-5).

NITZAVIM-VAIELECH

(25 Elul — 30 septembrie)

וְהִזְכֵּירְתִּי בְּמִשְׁכַּת כְּבוֹדִי וְקִדְוֹתוֹ (תהלים, קצ"ז) „Cei ce au semănat în lacrimi, în chiot de veselie vor secera” (Psalmi 126-5).

„Cerulei pământului le pun martori pentru voi astăzi; am pus înainte-ți viața și moartea, binecuvântarea și blestemul; alege viața pentru că să trăiești, tu și copiii tăi” (Deuteronomium 30-19).

Principiul liberului arbitru, al facultății dăruită omului de a alege între rău și bine, este cuprins în acest verset. „Toate sînt în mîna lui Dumnezeu, în afară de teama de Dumnezeu” (Berachot 33)

הַל כִּידוּ שְׂמוֹת חַוֵּי מִרְאָה שְׂמוֹת (ברכות ל"ג) „Învățătura aceasta talmudică are scopul

de a ne arăta că omul este stăpînul absolut al hotărîrii ce o are de luat spre a alege calea care îl apropie sau cea care-l depărtează de Dumnezeu. Discernămintul i-a fost încredințat și o dată cu aceasta, divinitatea i-a cedat unul din atributele sale.

Ceea ce trezește însă nedumerirea multor comentatori este forma de exprimare a versetului susamintit. El amintește că în fața omului e pusă viața sau moartea, binecuvîntarea sau blestemul, și-l îndeamnă să aleagă viața.

Este oare nevoie de un comandament divin și nu este vorba de un simplu instinct de conservare atunci cînd omul alege viața? Cine, în afară de o sinucigaie, ar alege altceva? Unde se află, deci, îndemnul dumnezeiesc și ce vrea să ne învețe?

Adevărul este că există două moduri de a te apropia de Dumnezeu, de Toră, de iudaism: prin atașament spontan, prin dragoste sau prin frică, la neorocire. Cîți dintre noi sînt oare acei care s-au înfățișat în casa lui Dumnezeu, în alte zile decât într-acelea de IZKOR la pomenirea morților, sau de Kadîș, atunci cînd le-a fost răpită o ființă dragă? Cîți sînt acei care au înțeles că sinagoga îi cheamă la zilele de Sabat și sârbători, la bucurii și recunoștință către Dumnezeu? Pentru mulți, cultul n-a rămas decât unul al morților și realitatea vie îndacă le este străină.

Iar colectivitatea? De cîte ori nu s-a depărtat de tradiție, de învățătura Torei, atunci cînd viața binefăcătoare învingea, atunci cînd soarele unui trai lipsit de primejdii le mingia sufletele? De cîte ori n-au alergat ei să se adăpostească în mijlocul fraților lor atunci cînd furtunile îi amenințau, cînd cumplita ură tîdea să-i nimicească, atunci cînd moartea îi pindea?

Nu. Locul cultului nostru nu e la cimitir, ci la Talmud Toră.

Învățătura noastră „תורת חיים” „învățătura vieții”. De aceea, ne spune textul sfînt, că există două moduri de a-l sluji pe Dumnezeu, de a te integra în mijlocul credincioșilor săi, de a-ți aminti de învățătura sa: e drumul vieții sau al morții, al binecuvîntării sau al blestemului.

וְכָתַרְתָּ בְּחַיִּים Nu aștepta nenorocirea. Nu uita că aparții Torei și nu aștepta ca alții să-ți o amintească. Viața cu ale ei însoțite zile, viața cu ale ei minunate creațiuni, te cheamă s-o alegi, pentru ca printr-însa să pășești pe făgașul binelui și al binecuvîntării, „să trăiești tu și copiii tăi”.

Artista emerită SEVILLA PASTOR

O viață dăruită scenei, miracolului ce se reînnoiește în fiecare seară la lumina rampei, aceasta este pe scurt biografia Sevillei Pastor, una din cele mai populare actrițe a teatrului evreiesc din România.

— Pe ce drum ați ajuns la teatru?

— Ca fiică de actori, crescută în teatru, am însoțit de mică părinții în turnee lungi prin țară. Împreună cu surorile mele și cu actrița Jeni Selțer, am debutat ca dansatoare în „divertismentele” care se dădeau la sfîrșitul piese, fie că era vorba de dramă, fie de comedie, la insistențele publicului. Noi dansam iar actorii cîntau cuplele comice. Toate acestea n-aveau, firește, nici o legătură cu piesa, dar așa era pe atunci gustul publicului.

Adevăratul debut, primul rol ca actriță l-am avut în anul 1919, la Piatra Neamț. Regretatul dramaturg și revuist Iacob Botoșanski a pus în scenă o revistă, „În vilegiatură” și mi-a încredințat un monolog. Eram copil și mărturisesc că nu mi-am luat rolul în serios: cu gîndul la prietenile mele care mă așteptau la joacă, am rostit monologul la repezeală...

— Cine v-au fost dascălii în meșteșugul actoresc?

— Mama mea, actrița Roza Siegler și talentatul actor și pedagog S. Iris. Acesta din urmă mi-a dat lecții de dicțiune, mimică, într-un cuvînt de artă actorescă. Mama mi-a fost și prima regizoare. Severă, exigentă, îmi cerea mereu să reiau replica iar și iar. Pe atunci n-o înțelegeam întotdeauna, dar azi, după atîția ani de activitate scenică, îi aduc prinos de recunoștință pentru munca stăruitoare ce a depus-o cu mine. Și regisorul Iacob Sternberg a contribuit într-o mare măsură la formarea mea.

Acești dascăli ai mei întru măiestrie actorescă m-au învățat că a sluji scena înseamnă a i te dedica cu trup și suflet, a nu precupeți nici un efort. Nu o dată am jucat bolnavă, cu febră, dar aplauzele publicului mă vindeau.

— Ce amintiri deosebite păstrați despre teatrul evreiesc de altă dată?

— Sînt născută la Iași, unde mi-am petrecut o parte a copilăriei. Locuim la bunici, în Tîrgul Cucului. De acolo sînt și primele mele amintiri despre teatru. Îmi amintesc, de pildă, de vechiul „salon și grădină” Sulim Saikelles, de pe strada Aron Vodă. Acolo aveau loc uneori reprezentații ale unor formații de actori în limba idiș. Tîn minte că în grădină se afla un scrînciob, care atrăgea multă lume în zilele de sârbătoare, vara. Împreună cu alți copii din cartier am stat de multe ori pitulată într-un ungher la repetițiile trupelor de la „Pomul Verde”, vestita grădină de vară din Iași, unde Goldfaden a dat primul spectacol de teatru în limba idiș. Am cunoscut și grădinile Velnicerul, Dudl Ciciniker, Zaliș și altele. Fiecare dintre ele reprezintă un moment în istoria teatrului idiș de la noi...

— Ați cunoscut, desigur și mari interpreti...

— Am admirat deseori jocul admirabil al unor maeștri de seamă ai scenei românești, printre care Lucia Sturza Bulandra, Const. Nottara, Dida Solomon-Calimachi, George Vraca și mulți alții. Totodată, am avut norocul să cunosc și să joc cu un mare număr de actori de limbă idiș. Mulți dintre ei mi-au fost maeștri și nu i-am uitat. Astfel, nu-l voi uita niciodată pe Mișel Fischsohn în Sebovici, din „Dumnezeul răzbunării” de Salom Aș; pe Paul Baraton în „Tatăl” de Strindberg. N-o voi uita niciodată pe Mali Picon în „Tipke Faier” și „Iankele”... Mai tîrziu am jucat eu însumi aceste roluri și am avut succes. Strălucitoare demonstrații de artă scenică mi-au oferit Ida Kaminska, Morris Schwartz, Alexandru Granach. Pe unii dintre ei i-am văzut cu prilejul turneelor pe care le-am întreprins peste hotare. O adevărată academie artistică a însemnat pentru mine celebra trupă din Vilna. Cine l-ar putea uita pe Bulov în marea sa creație din „Cîntărețul tristeții sale”, în „Sabetai Zwi” sau în „Periferie”? După cum de neuitați sînt Stein în „Zi și noapte” de S. An-Sky, Kamen în „200 000”, „Mutul”, „Colegi de școală” etc.

— Care v-au fost rolurile cele mai dragi?

— În lunga mea carieră artistică am jucat multe roluri — cred că peste 150 — și toate mi-au fost dragi. Deosebit de drag mi-a fost rolul Golde, din „Tevie lăptarul”, Eti Meni din „200 000” și Babe Iahne din „Vrăjitoarea” lui Goldfaden.

... Am fi dorit să continuăm această convorbire, dar se făcuse ora cînd actrița trebuia să plece la teatru. Știind-o cît de punctuală e la repetiții, ne-am luat rămas bun dorindu-i în continuare deplin succes în activitatea scenică.

IULIAN SCHWARTZ

Ernst Schnabel

PE URMELE ANNEI FRANK (3)

Visuri de adolescență. ~ Teroarea nazistă în Olanda ocupată

Invitații la nuntă soseser. Coboară din taxi-uri, se salută între ei și ne zîmbesc. Dar privirile par că vin dintr-o altă lume, căci unii dintre ei sînt morți, ne spune doctorul K., care minuește proiectorul. Unchiul Frank, de pildă, domnul din mijlocul fotografiei și doamna din stînga, nu mai trăiesc. Dar ei, atunci, nu știau ce-i așteaptă și ne zîmbesc cu stîngăcie, îndreptîndu-se spre ușa de intrare. Domnii fac loc doamnelor să treacă și ușa se închide în urma ultimului dintre invitați. Timp de o clipă, lucrurile se petrec ca într-un film trucat. Ușa, abea închisă, se re deschide și personajele reapar, dar sînt metamorfozate. S-ar spune că n-au intrat în casă decît ca să-și adopte alte chipuri, căci acum rid și vorbește, iar în spatele lor, pe scară, vin tinerii înșurați. Doctorul K. în frac și joben, iar logodnica, acum soția lui, îmbrăcată în rochie albă. Coboară scările, șoferii își scot șepcile și mașinile demarează.

O fereastră, la care se îngrămădesc o mulțime de oameni care fac semn alături, intră în cadru. Camera își schimbă direcția. Mai întii spre stînga, apoi depășește o fereastră neocupată și ajunge la etajul al treilea. O fetiță stă singură la fereastră și privește drept în fața ei. În clipa cînd omul cu aparatul vrea să se îndepărteze, copilul își mișcă ușor capul, astfel că nu i se mai vede decît fața și camera se imobilizează. Fetița întoarce ușor capul, soarele îi aurește puțin părul care îi flutură în vînt, și în clipa aceea ca zărește camera și omul de pe stradă. Începe să ridă veselă, surprinsă și jenată în același timp, cum se poate rîde pe o peliculă de celuloid cînd ai șasesprezece ani și nu ești stea de cinema. Cochetăria nu-și pierde nici ca drepturile, și o mică speranță se strecoară în suflet. Fetița ridică capul, îl dă pe spate, buzele i se mișcă, strigă cîteva cuvinte pe care nimeni nu le aude. Cuvintele se adresează cuiva din spatele ei, pe care fetița îl invită cu un gest al minii să vină la fereastră. Dar tocmai atunci cele zece secunde s-au scurs. Cele zece secunde din cele cinci sute de milioane de secunde din viața Annei. Filmul s-a terminat, risul se intrerupe. Strălucirea, umbra realului, totul a dispărut. Zidul alb este gol și rece. D-na K. se scolă, se îndreaptă spre ușă, aprinde lumina electrică.

În timp ce doctorul K. derulează filmul în sens invers, ca să-l prezinte a doua oară, ne descrie împrejurarea în care l-a realizat. N-a cunoscut-o personal pe Anne iar nevastă-sa a știut de ea doar pentru că atunci cînd era fată tină, locuia pe Merwedglein. Prietenul care a filmat căsătoria doctorului K., în 1941, n-o cunoștea nici el și doctorul presupune că i-a rămas o bucată de film neîfolosit. A îndreptat camera la întîmplare, fără să-și închipuie că va înfrîna colo suna un crîmpei de istorie, sau cel puțin fragmentul unei istorii. Chipul Annei timp de zece secunde! Își dădea ea oare seama cine e? Mă întreb, dar nu obțin nici un răspuns. Este evident că ea a încercat să afle. Am văzut multe din fotografiile Annei la prieteni de-ai ei. Domnul Frank mi-a arătat de asemenea albumul cu fotografii pe care îl începuse d-na Frank cînd Anne nu era decît un copilăș. Chiar și Anna a confecționat cîteva fotografii de-ale ei și uneori scria pe marginea lor un scurt comentariu.

- Ce cap de bulldog!
- Ce se va întîmpla acum?
- E bună!
- Nici aceasta nu-i proastă.

— Aș vrea să am întotdeauna înfățișarea aceasta. Dacă voi avea o șansă să ajung la Hollywood; dar, deocamdată, rareori am aspectul acesta.

Ultima imagine este cea mai frumoasă. Este și cea mai cunoscută, căci figurează în majoritatea edițiilor „Jurnalului”. Anna stă cu brațele încrucișate pe masă, în fața unei cărți sau a unui caiet. Poartă o bluză de dantelă albă. Părul ei larg flutură în voic. Pe buze îi flutură un zîmbet trist.

Intr-o zi ea a stabilit o listă intitulată: „Frumusețea”. În ea citează caracteristicile pe care trebuie să le aibă, după părerea ei, o persoană frumoasă și se examinează, spre a ști dacă corespunde sau nu propriilor ei exigențe.

Iată această listă:

Păr negru și ochi albaștri...	Nu.
Gropițe în obraji...	Da.
Gropiță în bărbie...	Da.
Ten alb...	Da.
Gură mică...	Nu.
Unghii frumoase...	Uneori.
Inteligentă...	Uneori.

Anna nu-și făcea nici o iluzie despre șansele de a ajunge la Hollywood. Am găsit într-unul din caietele ei o poveste surprinzătoare. Surprinzătoare, pentru că povestește mai întii visul unei adolescente pe care nu-l puteau avea majoritatea fetelor, dar care rămîne, totuși, visul unei adolescente și nimic altceva. Sfîrșitul acestei povești ne rezervă și el o surpriză.

Anna ne povestește (în decembrie 1943, cînd trăia de 18 luni în ascunzătoare) că a scris la două actrițe americane, două surori care au entuziasmat-o întotdeauna cînd le vedea jucînd într-un film. Surorile Lane o invită pe Anna Franklin să-și petreacă vacanța în California. Părinții îi dau voie să accepte invitația. Ea petrece săptămîni minunate pe țărmul Pacificului și deodată Priscilla Lane o întreabă pe Anna dacă n-ar dori să devină artistă de cinema. Anna răspunde afirmativ. Trebuie să mărturisesc că am așteptat clipa aceasta cu nerăbdare și mi-am continuat lectura cu oarecare neliniște. Temele s-au dovedit, însă, inutile, căci viața pe malul mării, pe țărmul Pacificului, — așa cum o descrie Anna — este mult deosebită de aceea pe care o cunoaștem prin intermediul cinema-ului. Totul se petrece vesel, voios, nu așa cum se întîmplă, de obicei, între vedete, ci după modelul Schewenigen-ului, la o oră distanță de Amsterdam. Doar cerul e mai puțin strălucitor. Iată ce spune Anna:

— A doua zi m-am dus să mă prezint la unul din aceste birouri. Domnea o amiație extraordinară. În fața ușii, multe alte fete făceau coadă. Am așteptat o oră sau două și apoi mi-a venit rîndul. Un clopoțel a sunat și am intrat într-un birou. Îndărătul unui birou stătea un domn de vîrstă mijlocie. M-a salutat cu oarecare cordialitate, m-a întrebat cum mă cheamă, mi-a cerut adresa și a părut foarte surprins cînd a aflat că locuim la surorile Lane. După ce mi-a pus o mulțime de alte întrebări, a repetat:

— Vrei chiar să devii stea de cinema?
— E cea mai mare dorință a mea, Mijnheer; dacă am stofă, am răspuns eu.

El a apăsă pe un buton de sonerie și imediat a intrat o domnișoară foarte elegantă, care m-a rugat s-o urmez.

Anna face cîteva probe fotografice, după care se întoarce acasă. Peste o săptămînă, domnul o înștiințează că fotografiile sînt foarte reușite și o întreabă dacă ar accepta să pozeze pentru o firmă de rachete de tenis. Anna acceptă.

— A doua zi m-am dus la un studio fotografic. A trebuit să merg acolo zilnic, timp de o săptămînă întreagă. Mă dezbrăcam într-o cabină, apoi mă puneam să stau în picioare, sau să mă așez, trebuind să zîmbesc tot timpul. Apoi reîncepea totul, mă dezbrăcam, arboram un aer vesel, mă fardam. Seara eram prea obosită ca să mă mai gîndesc la altceva decît să mă culc. După trei zile, abia mai puteam zîmbi. A patra zi, înapoiindu-mă la surorile Lane, eram atît de palidă, că mi-au interzis, pur și simplu, să-mi reiau serviciul, iar eu le-am fost nepus de recunoștință. M-am lăsat de visurile mele și nu mă mai gîndeam decît să mă bucur din nou de vacanța mea frumoasă.

Anna arăta, slavă Domnului, că o adevărată fată tină. Visa, ca atîtea adolescente de o seamă ca ea. La sfîrșitul poveștii mi-a fost chiar rușine că am putut fi neliniștit. Trebuia să bănuiesc că o fată tină ca ea, a cărei privire tristă trădează o experiență care depășește cu mult experiența ei personală, nu poate decît să-și bată joc, în taină, de visurile ei.

D-na K. stinge lumina. Odaia se cufundă în întuneric, iar perețele se luminează. Revăd zîmbetul Annei. Domnul K. a vrut să proiecteze la treia oară filmul luat în mod întîmplător—evocare magică a celor zece secunde dispărute. Anna întoarce capul, ridică. Doctorul oprește aparatul, risul înțepenește. Ne-am putut ridica și contempla de aproape chipul Annei. Cînd mi-am apropiat capul atît de mult încît să ating ecranul, n-am mai văzut chipul, ci doar pinza aspră, lumina se împrăștia în umbre minuscule, ca și cum s-ar fi pulverizat pe nisip.

Declarații:

Scădențe și mașinații secrete ale Kommando-ului.

D-na Lotte Düssel: — Locuim la Berlin. Sotul meu era evreu, eu sint catolică. Ne-am vorbit, cînd era cazul să ne vorbim și tăceam, cînd era util să tăcem.

Vineri seara, sotul îmi spunea deseri: — Vezi, Lotte, dacă a apărut vreo stea pe cer. Și cînd steaua apărea, el își începea rugăciunea de Șabat, fiecare din noi trăind propria viață timp de 24 de ore.

Acum, mi se pare uneori că tocmai aceste 24 de ore constituiau adevărată legătură dintre noi.

Am părăsit Berlinul după înspăimîntătoare noapte din noiembrie 1938 și am emigrat în Olanda, dar olandezii nu credeau ce le povesteam. Nici chiar evreii din Olanda nu erau încredințați că le spuneam adevărul.

Extrase din calendarul infernal

10 mai 1940: Armata germană execută un atac brusc împotriva Olandei.

15 mai 1940: Olanda capitulează.

D-na Lotte Düssel: La Amsterdam nu se vedea mare lucru. Tirul era foarte îndepărtat. Nu auzeam decît avioanele, noaptea, și se vedeau reflectoarele. Oamenii spuneau: „Nemții sînt parașuți pretutindeni”.

Extras din jurnalul unui național-socialist olandez, inspector de poliție, care fusese arestat la începutul ostilităților:

Lucrurile au ajuns aici. Ne-am regăsit libertatea și ridicăm iar sun capul în fața acestei bande de rățaciți. Ni s-au înapoiat însemnele și m-am înapoiat acasă în mașina comisariatului principal. Kloos și Jet, Pret Sikens și cu nevastă-sa Agnes au venit și ei acasă. E minunat, minunat! Suferința s-a terminat. Ne-a sunat ceasul!

Otto Frank:

— Totul era liniștit la Amsterdam; abia în iunie i-am văzut pe primii nemți. Erau într-o mașină militară care cobora pe Scheldestraat. Mașina s-a oprit în colțul străzii Prinsengracht. Șoferul a întrebat ceva pe vînzătorul de flori. Apoi nemții și-au continuat drumul. Dar la colțul următor, au virat brusc mașina și s-au întors pe Prinsengracht. Un soldat a sărit din mașină și l-a pămuit pe vînzătorul de flori.

Extrase din calendarul infernal:

2 iulie 1940: Buletinul oficial al Comisariatului Reichului pentru Olanda ocupată informează pe locuitori: „Toți evreii aparținînd altor naționalități decît celele olandeze sînt obligați să se declare imediat”.

Declarații:

D-na Lotte Düssel: Sotul meu nu dormea nopțile acasă. Se culca pe la prieteni. Bineînțeles, nu s-a prezentat. Poliția olandeză pentru străini ne-a chemat la telefon ca să ne previe. Și la șase dimineața am auzit zgomotul unei mașini care oprește în fața casei, soneria și glasul proprietarului nostru, dar eram așa de adormită, că nu m-am trezit decît în clipa cînd SS-istul se și afla în fața mea. Filmele și caricaturile pe care le vedem azi în jurnale nu sînt exacte, SS-iștii nu aveau aerul acesta. Deschizînd ochii, am văzut un tinăr blond, cu figură de adolescent, cu un chipiu de cap de mort. Mi-a vorbit pe un ton natural, puțin stînjit, așa cum vorbesc întotdeauna tinerii cu oameni mai în vîrstă. Dar pe cînd îl examina de jos în

sus, i-am văzut pantalonii bufanți. Ce pantaloni! Și cum stătea acolo cu picioarele îndepărtate, încălțat cu cizme, cu pumnii înfipti în solduri!

După puțin timp a plecat. De altfel, nu căuta pe sotul meu, ci pe un deputat social-democrat care locuise pe vremuri în casa noastră. Nu știam, într-adevăr, unde putea fi atunci.

Extrase din calendarul infernal:

22 octombrie 1940: Buletinul oficial aduce la cunoștința tuturor întreprinderilor comerciale și atelierelor meșteșugărești deținute de evrei sau exploatate în participare cu evrei, că trebuie să fie declarate. Orice nesocotire a acestui ordin este pasibilă de o pedeapsă de la 5 ani închisoare sau o amendă care poate ajunge pînă la 100.000 guilderi, în caz că vina nu atrage o pedeapsă și mai gravă încă”.

23 noiembrie 1940: Concedierea tuturor evreilor din funcții oficiale sau publice.

9 ianuarie 1941: Asociația proprietarilor olandezi de cinema este somată să interzică evreilor accesul în cinematografele lor.

10 ianuarie 1941: Toate persoanele de religie mozaică, de singe evreiesc pur sau amestecat trebuie să se declare. Nerespectarea acestei obligațiuni este considerată crimă.

11 februarie 1941: Studenții evrei nu mai au dreptul să se reinscrie la facultăți. Studenții înscriși vor trebui să ceară o autorizație specială pentru a-și continua studiile.

22-23 februarie 1941: Prima acțiune de arestare a evreilor din Amsterdam.

4 iunie 1941: Evreilor le este interzis frecventarea băilor și a parcurilor publice.

11 iunie 1941: Noi arestări de evrei.

22 octombrie 1941: Comisariatul Reichului pentru Olanda publică o ordonanță privind cărcia, începînd de la această dată, evreilor le este interzis orice activitate profesională. Evreii care au deținut un post timp de zece ani vor fi despăgubiți în momentul conducerii cu o sumă echivalentă salariului pe o lună și jumătate.

5 decembrie 1941: „Toți evreii care nu sînt cetățeni olandezi vor trebui să se prezinte la serviciul „emigrației voluntare”.

28 decembrie 1941: Un bilanț secret de la sfîrșitul anului, extras din actele comandamentului SS și al poliției din Olanda, înregistrează numărul de deținuți: 238; deținuți acuzați de crime, 1.433; evrei încarcerați în lagărul provizoriu, 1354; supraviețuitori din numărul de 900 evrei și deportați în cursul anului la Mauthausen, 8; total: 3.033.

Peste 9 luni:

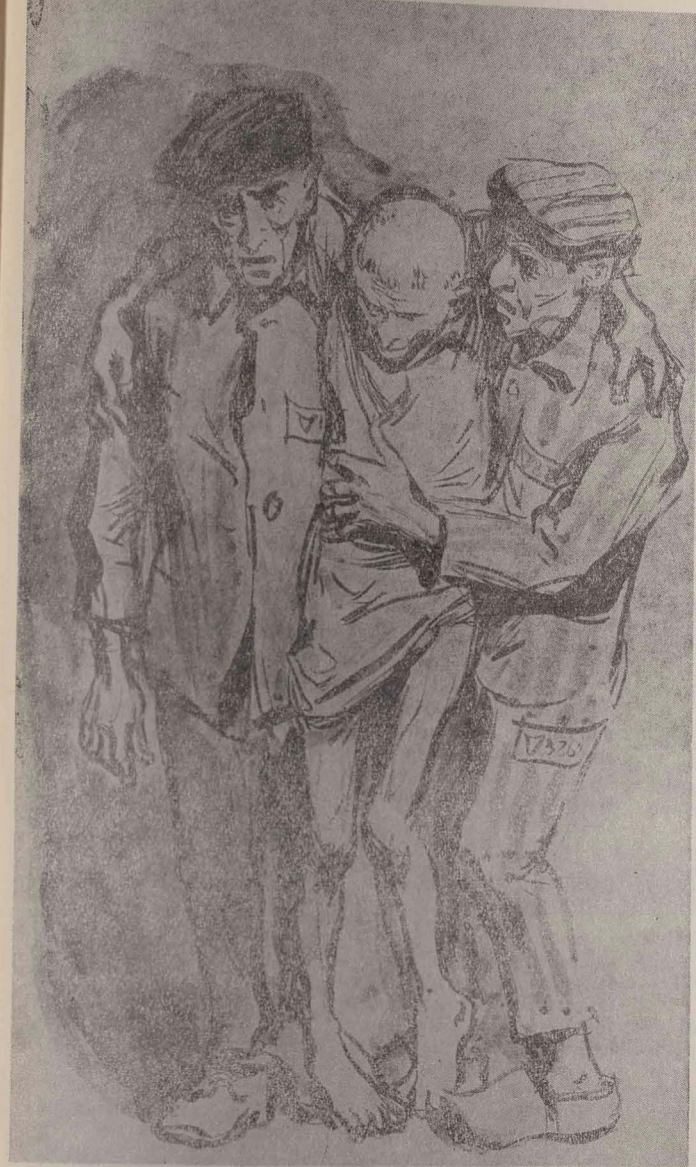
Extras dintr-o scrisoare adresată lui Himmler de comandantul SS și al poliției din Olanda ocupată:

Reichsführer,

Am onoare de a vă supune un raport privind arestarea evreilor. Pînă acum am expediat 20.000 evrei spre Auschwitz (cuprînzînd și pe evreii arestați și trimisi la Mauthausen). În toată Olanda vor fi arestați circa 120.000 evrei. În această cifră nu sînt incluși, firește, evreii proveniți din căsătoriile mixte, care vor rămîne aici pînă la noi ordine. Astfel de cazuri există aproximativ 6.000, astfel că în Olanda vor rămîne 14.000 de evrei proveniți din căsătoriile mixte.

În Olanda există o organizație muncitorească, „Werkverminning”, care folosește evrei pentru diverse munci în întreprinderi, permițînd astfel evreilor să se sustragă. Aproximativ 7.000 de evrei lucrează actualmente pe șantierele Werkverminningului. Pînă la 1 octombrie ei vor atinge cifra de 8.000. Numărul acestor familii de evrei este de aproape 22.000 în întreaga Olandă. La 1 octombrie voi ocupa prin surprindere șantierele Werkverminning. În aceeași zi vom aresta familiile muncitorilor și le vom transfera în lagărul evreilor, creat de curînd la Westerbork, lîngă Assen, și la Vught, lîngă Hertogenbosch. Voi încerca să organizez trei convoaie. În loc de două pe săptămînă. Acești 30.000 de evrei vor fi arestați începînd de la 1 octombrie. Sper că pînă la Crăciun ne vom desotorosi de asemenea și de acești 30.000, astfel că 50.000 de evrei, dintre care jumătate sînt olandezi, vor fi înlăturați din Olanda.

La 15 octombrie, evreimea va fi declarată în afara legii. La această dată poliția va dezlansa o mare acțiune, la care vor participa nu numai serviciile de poliție germană și olandeză, ci și organizații mult mai importante, ca departamentul forțelor de muncă al N.S.D.A.O., grupe ale partidului N.S.R. (adică partidul național — socialist olandez), Wehrmachtul, etc. Orice evreu găsit în Olanda va fi expediat în lagăr. De aici înainte nici un evreu neexceptat nu va mai putea trăi în Olanda. În același timp, voi publica o ordonanță potrivit căreia se va confiscă averea arienilor care au ascuns evrei, i-au ajutat să treacă frontiera, sau au falsificat pentru ei pașapoarte, iar ei vor fi transferați într-un lagăr de concentrare. În felul acesta vom împiedica fuga evreilor, care se practică pe o scară mare. În ce privește pe evrei, noile unități ale poliției olandeze se

Deținuți de la Auschwitz —

desen de M. Koscielniak

dovedesc foarte eficace, arctându-i zi și noapte. Singurul pericol este că, din când în când, cite un polițist sustrage din bunurile confiscate ale evreilor. Lagărul evreiesc din Westerbork este aproape terminat, iar cel din Vught va fi gata între 10—15 octombrie. Heil Hitler!

Prea supusul și devotatul dvs. Ranter.

Extrase din calendarul infernal:

17 ianuarie 1942: Expulzarea evreilor din Zaandam.

1 aprilie 1942: Comisariatul Reichului ordonă ca spitalele să fie „curățate de bolnavii evrei”.

29 aprilie 1942: Evreii din Olanda sînt obligați să poarte „steaua lui David”.

„În 1942, în toate țările ocupate de naștiți a fost introdusă „steaua galbenă”. Doar în Danemarca naștiții au fost siliți să retragă decretul, deoarece regele Christian al X-lea a declarat că va fi primul care o va purta. În alte țări ocupate, introducerea „stelei galbene” a întîmpinat de asemenea dificultăți, mai ales la Paris. De aceea, comandantul S.D. din Paris cere serviciilor motorizate din Haga să-i trimită un raport privind experiențele făcute în momentul „introducerii stelei galbene în Olanda”. La 8 iunie 1942, el a primit următoarele informații secrete:

„Măsura a provocat în cercurile cu tendințe ostile și, în special, în cercurile confesionale o aversiune pronunțată împotriva forțelor de ocupație și o simpatie generală față de evrei. Această măsură a fost considerată ca o nouă atingere adusă drepturilor suverane ale Olandei. Semnul distinctiv impus evreilor este socotit un afront pentru tot poporul olandez. Chiar cercurile naziste olandeze nu aprobă aceste măsuri. Olandezii manifestă, în mod public, o deosebită simpatie evreilor care poartă steaua galbenă. În primele zile, olandezii își manifestau această simpatie, arborînd ei înșiși steaua sau o imitație a ei. Măsuri energice luate împotriva lor și împotriva evreilor care n-o purtau au calmat, într-o oarecare măsură, această agitație publică. Acei care aparțin rasei evreiești și care purtau steaua cu mîndrie au devenit mai moderați de cînd forțele de ocupație îi amenință cu noi decrete. Evreii care n-o

purtau au fost imediat arestați. Am depus toate eforturile spre a obține noi admiții în lagărul de concentrare de la Mauthausen.

Săptămîna aceasta se prevăd noi măsuri împotriva evreilor.

Führer al secțiilor de asalt.

Declarații:

D-na Van der Waal:

— În epoca aceea mi-am spus că o voi lua pe Anna la mine. Soțul meu era evreu și pus sub supraveghere, iar Jopie era și ea obligată să poarte steaua.

Otto Frank:

— Ne-am străduit cît am putut ca copiii să nu observe ce se întîmplă. Am părăsit firma la care lucram încă de la sfîrșitul anului 1941. Am fost înlocuit de domnul Koopheris, care a lucrat multă vreme cu mine.

Copiii abia și-au dat seama cînd a trebuit să-i înseriu. M-am dus singur. Cînd m-a văzut, funcționarul olandez care stăbăla listele, n-a scos un cuvînt. Copiii știau, firește, ce se întîmplă; nu fuseseră siliți să-și schimbe școala? Auzeau de asemenea mașinile militare noaptea și acum purtau și ei steaua galbenă. Dar olandezii s-au purtat frumos cu noi. Pe vremea aceea mai erau încă mulți copii care purtau, în regiune, steaua, așa că nu se observa de loc că numărul lor scădea.

D-na L. ... (mama Toosjei):

— Într-o zi, Anna și Margot au venit să-și ia rămas bun de la noi, anunțîndu-ne că voiau să se prezinte la detașamentul de muncă din Westerbork. Turburată, am exclamat: „Ce spun părinții voștri despre ideea asta?” Margot mi-a răspuns: „Nu vin cu noi, dar mai tîrziu vor veni și ei”. Atunci mi-am spus: „Trebuie să le vorbesc Frankilor”. Anna căuta să mă liniștească. „Lucrurile nu sînt atît de grave pe cît mi le închipui eu”, spunea ea, eu însă mă gîndeam mereu: „Trebuie să le vorbesc imediat. Și după aceea...”

Otto Frank:

— Într-o zi, pericolul devenise aproape iminent. Întîlnisem pe stradă un om a cărui

soție lucra uneori pentru Travis (firma cu care colaborase Frank). Vorbeam despre război și el mi-a spus: „Se va termina curînd”. L-am întrebat: „Crezi într-adevăr?” M-a privit și mi-a răspuns: „Nu crezi și d-ta?”. Aceasta a fost toată discuția noastră. Nu mi-era prea simpatice.

Peste o săptămînă, un necunoscut a intrat la mine în birou. A închis cu grijă ușa și după ce și-a spus numele, mi-a mărturisit deschi că lucrează ca informator, fiind agent de legătură între naștiții olandezi și Gestapou. Apoi m-a rugat să-i dau 20 de guldeni. I-am dat și el mi-a încredințat o scrisoare pe care am deschis-o. Era un denunț, adresat Gestapoului, semnat de unul din cunoscuții mei. Autorul lui mă acuza că mi-am manifestat îndoiele în privința victoriei naziste și am încercat să-l influențez.

Necunoscutul mi-a spus: „Scrisoarea poți s-o păstrezi. Dar mai bine ar fi s-o rupi. Am sustras-o din dosarul de denunțuri”.

După război, cînd m-am înapoiat de la Auschwitz, l-am căutat. Se afla în închisoarea deținuților politici. M-am dus la Comisia de justiție și am spus: „Omul acesta mi-a scăpat într-o zi viața”. Mi s-a arătat însă dosarul lui. Eram singurul om pe care îl salvase; pe toți ceilalți îi trădase. Pe mine nici nu mă cunoștea măcar. Venise doar pentru cei 20 de guldeni? N-aș crede, căci ar fi putut să-mi stearcă mult mai mult. Nicî azi nu pot înțelege ce l-a determinat să facă actul acela, dar m-a salvat. Și dintre noi toți, tot eu sînt singurul care am scăpat de la Auschwitz.

Extrase din calendarul infernal

30 iunie 1942: Comisariatul Reichului ordonă restricții cu privire la circulația evreilor. Ei sînt obligați să rămînă în casă de la 8 scara pînă la 6 dimineața, și în acest rîstimp nu pot primi, nici face vizite. Ferestrele camerelor lor vor fi închise. În trenuri nu au voie să folosească decît compartimentele de fumători clasa III-a și să stea în picioare, dacă ceilalți călători nu au locuri. Li se mai interzice de a avea telefon, sau de a se servi de telefonul public, de a frecventa piețele și de a trece prin anumite cartiere. În sfîrșit, evreii nu vor putea dispune de medicamente decît în cantități limitate.

Începînd din iulie 1942, arestările evreilor continuă.

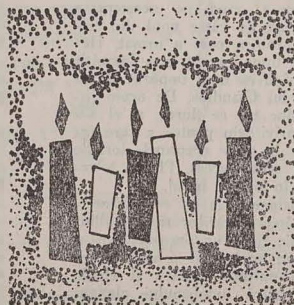
Declarații:

— A doua zi, spune Toosje, cred că era 6, da, 6 iunie, la prînz. D-l Goudsmit, care locuia la familia Frank, a venit la noi și ne-a spus: „Familia Frank a plecat”. I-a dat apoi mamei să citească un bilet, pe care l-a găsit pe masă. După aceea, au mai discutat cîteva minute și am observat că d-l Goudsmit ținea în brațe pisica Annei. I-am luat-o, și atunci d-l Goudsmit mi-a dat și farfuria și carnea pisicii, care se aflau de asemenea pe masă. M-am dus în bucătărie și i-am dat să mînce. Mai tîrziu a intrat și mama în bucătărie. A privit pisica și mi-a spus: „O s-o păstrăm”.

D-na van der Waal:

— Am fost tare bucuroși atît noi, cît și toate persoanele pe care le cunoaștem, cînd am aflat că familia Frank a plecat în Elveția (ni s-a spus că un ofițer german, care îl cunoștea pe Frank, l-a înlesnit fuga). Peste cîteva zile, Jopie și Lies s-au dus să vadă dacă nu vor găsi în apartament vreun obiect lăsat de Anna. Au găsit, într-adevăr, medaliile pe care le obținuse la concursul de înot.

În aceeași epocă, Anna a scris din ascunzătoarea ei o scrisoare de adio Jopiei. Am găsit-o printre hîrtiile ei. Fi spune lui Jopie să nu se frămînte, căci ea e bine. În aceeași zi, a scris a doua scrisoare Jopiei, prefăcîndu-se că ar fi primit un răspuns, și spune: *Scrisoarea ta m-a bucurat mult*. O roagă apoi pe Jopie să rupă scrisorile „în bucățele mici, ca nimeni să nu le descopere și să afle unde se ascunde”. Firește, nici o scrisoare a Annei n-a ajuns niciodată la destinație. Nici Jopie n-a primit nimic. Anne știa prea bine acest lucru, căci păstra scrisorile în caiete. Dar se pare că viața „viața normală”, a mai continuat pentru ea cîva timp, așa cum inima unor animale mai tresaltă încă o clipă după moarte.

Actualitatea lui Philon din Alexandria

Sub acest titlu, ziarul „LE MONDE” a publicat recent, la rubrica „Studii religioase”, următorul articol semnat de Jean Pèpin.

Ar fi exagerat și nejust să se pretindă că Philon din Alexandria a rămas necunoscut publicului francez în prima jumătate a secolului nostru. În jurul anului 1900 el a fost obiectul a două teze remarcabile; prima e notorie nu atît datorită conținutului, cît a personalității autorului ei, care nu-i altul decît Edouard Herriot; în schimb, cea de a doua, a lui Emile Bréhier, a făcut epocă fiind și acum prețuită. Cu toate acestea, lipsa unei traduceri în limba franceză a operelor complete ale lui Philon a împiedicat ca acesta să depășească cercul unor istorici și să devină autor cunoscut, ca Platon, Aristotel sau Sfîntul Augustin. Această inferioritate a fost înlăturată acum. Afară de o lucrare a preotului J. Daniélou („Philon d'Alexandrie” Fayard 1958) și diferite articole ale directorului școlii franceze din Roma, D. P. Boyance, au mai atras atenția asupra acestei figuri puțin cunoscute trei profesori din Lyon, părintele G. Mondésert și d-nii R. Arnaldez și J. Pouilloux, care au început, în anul 1960, să traducă operele lui Philon. Sprijiniți de Universitatea din Lyon, ajutați de C.N.R.S., înconjurîndu-se de colaboratori cu înaltă calificare, ei au dat la lumină „Les Oeuvres de Philon d'Alexandrie” din care au apărut pînă acum 24 de volume din cele 35 proiectate. În septembrie 1966 a avut loc la Lyon un colocoliu philonian la care au participat cei mai buni specialiști francezi. (Textele acestui colocoliu vor apare în volum). Altfelă lucrări merita desigur ca în lumina lor să fie reamintită în linii mari, personalitatea umană și intelectuală a celui care le-a suscit.

Philon a văzut lumina zilei cîțiva ani înaintea nașterii lui Isus, în comunitatea evreiască din Alexandria. Prezența evreilor în Egipt era foarte veche; începînd din secolul al VI-lea înaintea erei noastre, există dovezi care atestă prezența lor mai ales ca mercenari în armatele regale egiptene. Se pare că în anul 332, cînd a înființat orașul Alexandria, înșuși Alexandru cel Mare ar fi atras pe evrei aci. În epoca lui Philon, în Egipt se aflau un milion de evrei, dintre care o sută de mii în Alexandria. Ei erau concentrați în cartierul delta (adică în cartierul nr. 4 și nu, cum se scrie cîteodată, în cartierul deltei); acesta nu era un ghetu, ci un cartier foarte plăcut și onorabil, eminamente „rezidențial”; de fapt foarte mulți evrei nici nu locuiau în cartier, ci în alte părți ale orașului.

După cum arată vestigiile a numeroase sinagogi, evreii alexandrinii practicau religia strămoșilor lor. Pe malurile lacului Mareotis, nu departe de oraș, trăiau chiar terapeuții, călugări evrei. De fapt, despre existența acestei comunități avem știri datorită lui Philon care, se pare, a poposit adeseori acolo.

Centru al vieții și pietății iudaice, Alexandria era totodată un și mai mare centru al spiritului elen. O acțiune determinantă în această privință au avut-o muzeul și celebra bibliotecă din oraș. Din inițiativa regelui Ptolemeu I Soter (la începutul secolului al II-lea înaintea erei noastre), aceste așezăminte au reunit în jurul lor pe cei mai iluștri oameni de știință și literă de pe vremea aceea: poeți ca Callimachus și Theocrit, geometri ca Euclid, astronomi ca Ptolemeu, precum și mari filologi care au pus la punct textul definitiv al poemelor homerice.

Aceste două tradiții, cea iudaică și cea elenă, se aflau în culmea înfloririi lor în epoca lui Philon: vîlstar al unei înalte familii liberale, acesta nu a putut evita participarea sa la cele două curente. Această dublă apartenență a dus la unele echivoci, comice sau tragice, care au afectat pe unii membri ai familiei sale. Fratele său, Caius Iulius Alexander, înalt funcționar imperial și consilier intim al împăratului Claudius, a realizat o avere enormă pe care a oferit-o pentru împodobirea noului templu din Ierusalim. Neputul lui, Tiberius Iulius Alexander, fiul precedentului, a fost ofițer superior în armata romană care a distrus Ierusalimul în anul 70. Philon însuși reprezenta o sinteză a celor două culturi, care au fecundat spiritul său. În practică, el nu a încetat de a lua partea corecționărilor săi, lucru pe care, în două împrejurări, l-a făcut cu strălucire.

Despre intervențiile sale aflăm din scrierea „Împotriva lui Flacus”. Acesta a fost guvernator roman în Egipt sub domnia lui Tiberius și după aceea sub domnia lui Caligula. Din motive oportuniste (nu din convingere) Flacus a tolerat, aprobat, dacă nu cumva a suscit, diferite manifestări antisemite în Alexandria; cea mai odioasă acțiune a lui a fost edictul de a se ridica în sinagogi sta-

(Continuare în pag. VIII-a)

stiri • stiri •

SEARĂ DE FOLCLOR

La Londra a fost organizată o seară de folclor evreiesc, din inițiativa Asociației culturale evreiești. Actori ai teatrului idiș au prezentat producții populare, precum și fragmente din scrierile unor poeți și prozatori cunoscuți ca: Goldfaden, Reisen, Manger.

Spectacolul s-a bucurat de mult succes.

EVREII DIN TURCIA

În Turcia trăiesc în prezent 50 000 evrei. Cea mai mare comunitate se află la Istanbul, unde locuiesc 39 000 evrei. Urmează Izmir, cu 5 000, Ankara cu 1 000 evrei. În Anatolia există familii de țărani și păstori evrei.

Pentru nevoile de cult ale credincioșilor există în țară un număr de 30 de sinagogi, care se află sub egida rabinatului din Istanbul.

NOUA CONDUCERE A OBSTEI EVREILOR DIN FRANȚA

Baronul Alain de Rothschild a fost ales în postul de președinte al Consistoriului central al evreilor din Franța, funcție deținută până de curând de defunctul amiral Louis Kahn.

...ȘI DIN ANGLIA

Board of Deputies este organizația reprezentativă a colectivității evreiești din Anglia, colectivitate care numără peste 500 000 suflete. Recent, în funcția de președinte a acestei organizații a fost ales d. Michal Fidler, o figură proeminentă a iudaismului din această țară.

EVREI DIN CUBA

În Cuba există o mică obște evreiască alcătuită din 2 000 suflete. Uniunea populară evreiască, organizația reprezentativă a obștei, desfășoară o variată activitate culturală. Săptămânal au loc conferințe și prelegeri pe teme literare, seri consacrate clasicilor literaturii idiș etc. La școala Albert Einstein învață copii, între altele limbile idiș și ebraică.

Postul de radio Havana transmite săptămânal o emisiune în limba idiș de o oră.

ALMANAH EVREIESC EDITAT ÎN AUSTRALIA

La Melbourne a apărut un almanah evreiesc ce cuprinde versuri și proză ale scriitorilor evrei din Australia.

O BIBLIE RARĂ

În cadrul unei expoziții organizată la biblioteca din Minsk a fost prezentat un exemplar rar de Biblie: este vorba de o traducere în limba

bielorusă, tipărită în acest oraș în anul 1517.

SE CAUTĂ ARCA LUI NOE...

Teologul și arheologul american John Liby a anunțat că intenționează să întreprindă o nouă ascensiune pe muntele Ararat cu scopul de a găsi rămășițele corăbiei lui Noe. După cum se știe, muntele Ararat, de 5164 metri, află la granița dintre Turcia și U.R.S.S. a fost identificat drept punctul terminus al călătoriei patriarhului biblic.

Arheologul american este la cea de-a șasea tentativă a sa. Expediția precedentă, din anul 1965, l-a dus până foarte aproape de creasta muntelui, dar a fost nevoit să renunțe la escaladarea sa din pricina unei avalanșe.

"REMEMBER AUSCHWITZ"

O casă de discuri americană a imprimat o placă cu cantata compozitorului Alex Alstone, "Remember Auschwitz", în execuția cantorului Emile Kahman din Paris. Cantata este un omagiu adus memoriei milioanei de martiri ce au pierit în lagărele de exterminare naziste.

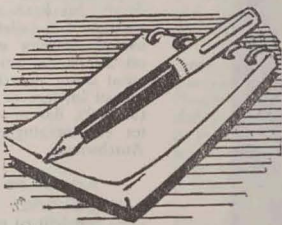
UN JUDECĂTOR ÎN FAȚA JUSTIȚIEI

Un tribunal din Berlinul occidental l-a condamnat pe

Hans-Joachim Rehse la 5 ani închisoare pentru complicitate la numeroase asasinat. În perioada nazistă acuzatul a îndeplinit funcția de judecător și acesta este primul caz când un judecător nazist este tradus în fața justiției pentru încălcarea criminală a legii.

DESCOPERIRE ARHEOLOGICĂ

Cîteva morminte cu o vechime de aproape 2 000 de ani au fost descoperite de curînd pe muntele Scopus din Ierusalim. Pe unul din sarcofage au putut fi descifrate cuvintele scrise cu caractere e-

braice: "Hanania, fiul lui Ionathan".

După părerea arheologilor, mormintele datează din perioada regelui Herodes.

"PRINTUL REUBENI" PE O SCENĂ AMERICANĂ

Teatrul evreiesc din New York "Scena populară" a pus în scenă piesa lui David Bergelson.

Subiectul piesei pleacă de la evenimentele istorice petrecute în secolul al XVI-lea, cînd evreii din apusul Europei au avut de înfruntat persecuțiile Inchiziției.

Cu această piesă, teatrul din New York și-a inaugurat stațiunea de toamnă.

COMEMORAREA RASCOALEI GHETOULUI DIN BIALISTOK

S-au împlinit 24 de ani de la eroica răscoală a ghetoului din Bialistok. Cu acest prilej a fost organizată o adunare solemnă în oraș. O delegație a Asociației culturale-obștești a evreilor din Polonia a depus coroane de flori la sinagoga principală a orașului, unde au fost arși de vii peste 3 000 evrei, la cimitirul unde se află osemintele unora dintre martiri.

CONFERINȚA IKUF ÎN AMERICA DE SUD

În zilele de 15—17 septembrie a.c. se va desfășura la Montevideo a doua conferință a asociației culturale progresiste "Ikuf" din America de Sud. Vor lua parte delegații din Argentina, Brazilia, Chile, Peru și Uruguay.

Conferința va consemna împlinirea a 30 de ani de la primul congres al culturii evreiești, care s-a ținut la Paris. După cum se știe, la acest congres a fost constituită asociația "Ikuf".

CURS DE ISTORIE EVREIASCĂ

La secția de semitologie a Facultății de orientalistă a universității din Leningrad a fost încheiat un ciclu de prelegeri cu tema "Istoria evreilor în antichitate". Prelegerile au fost ținute de docent Hilel Alexandrov.

În semestrul viitor același om de știință va ține un ciclu de lecții "Istoria evreilor în evul mediu".

CONFERINȚA MUZICIENILOR EVREI DIN AMERICA

La sfîrșitul lunii august s-a ținut la New York conferința anuală a Asociației muzicienilor evrei din S.U.A. Printre alte chestiuni pe ordinea de zi, a figurat activitatea formațiilor corale.

DECESUL UNUI POET

La Montreal a încetat din viață, la 64 de ani, poetul I. Gottlieb. Defunctul este autorul a 10 volume de versuri și proză în limba idiș.

OMAGIUL LUI TUDOR ARGHEZI

Ziarul "Al Hamişmar" din Tel Aviv a consacrat recent o pagină întreagă lui Tudor Arghezi, pe care-l prezintă cititorilor drept unul din cei mai mari poeți ai epocii noastre.

Un articol prezintă creația arghezană care marchează un punct culminant în poezia românească. Este subliniat de asemenea activitatea lui Arghezi ca publicist, prozator și animator de cultură.

Pagina cuprinde de asemenea 5 poezii în traducere ebraică.

ZIARE ÎN LIMBA IDIȘ

La New York, orașul cu cea mai mare populație evreiască din lume (2,4 milioane) apar 3 cotidiane în limba idiș. Cel mai vechi, ziarul "Forverds", a împlinit de curînd respectabila vîrstă de 70 de ani. Celelalte două ziare sînt: "Tug-Morhen Jurnal" și "Morghen-Fraihait".

Actualitatea lui Philon din Alexandria

(Urmare din pag. 7-a)

tuile lui Caligula; la refuzul evreilor, Flaccus a emis o ordonanță prin care-i declara străini pe evreii alexandrinii, lucru care a dus, în anul 38, la un adevărat pogrom. Acest masacru l-a decis pe Philon să intervină pe lîngă prietenul lui, Herodes Agripa, printul iudeu, intim al împăratului. Intervenția a fost încununată de succes, Caligula ordonînd chiar arestarea lui Flaccus.

Cu această ocazie, evreii alexandrinii au încercat să-și îmbunătățească situația politică și să prevină orice nouă obligație de idolatrie. În acest scop, în anul 40 au trimis la Roma o delegație condusă de Philon, care narează acest episod în cartea sa "Solie la Caius". Dar antisemiții au trimis la rîndul lor o delegație la Roma. Între timp, atitudinea lui Caligula s-a schimbat; nebulia lui creștea din ce în ce mai mult. Departele de renunța la ridicarea statuilor sale în sinagogi, el pretindea acum ca statuia sa să fie introdusă chiar și în templul din Ierusalim. Primind cele două delegații în cursul aceleiași audiențe, împăratul i-a copleșit pe evrei cu tot disprețul lui. Pentru Philon partida părea pierdută, cînd pe neașteptate Caligula fu asasinat de către unul din tribunii săi. În dezordine care a urmat, Herodes Agripa, tot timpul atent, și-a înmulțit intervențiile obținînd ca noul împărat să fie ales în persoana lui Claudius. De acum încolo a putut obține tot ce dorea, și el s-a folosit de acest privilegiu pentru a cere restabilirea evreilor în toate drepturile lor. Se înțelege că după acest succes, Philon a revenit triumfător în orașul natal.

Cu toată participarea sa la evenimentele politice datorită împrejurărilor tragice, Philon este înainte de toate un om pios și studios. Pe acest plan intelectual și spiritual se înbină dubla sa cultură iudaică și elenă, dualitate caracteristică iudaismului alexandrin. Dacă Philon este reprezentantul cel

mai de seamă al acestei simbioze, el nu este singurul și nici măcar primul. Biblia greacă pe care el o citea purta ca însăși amprenta acestei simbioze. Se știe că unele din cărțile Vechiului Testament au fost scrise nu în limba ebraică, ci de-a dreptul în limba greacă: este de la sine înțeles că aceste cărți conțin unele idei și un stil ce amintesc de filozofia și morala elenismului tardiv; caracteristică în această privință este "Cartea înțelepciunii", probabil de origină alexandrină. Tot în Alexandria a fost tradusă în limba greacă Biblia ebraică. Se cunoaște legenda celor 72 de bătrîni, reușiți în insula alexandrină Pharos de către regele Ptolemeu Philadelph, care i-a izolat doi câte doi pentru a împiedica orice comunicare între ei, și care după 72 de zile au prezentat fiecare versiunea Bibliei în limba greacă, toate textele fiind absolut identice. Din această legendă merită a se reține locul întîmplării (Alexandria) și indicarea aproximativă a timpului (secolul III înaintea erei noastre). Un lucru, însă, este sigur: traducătorii nu numai că au întrebunțat limba greacă, dar au forțat adeseori sensul original ebraic pentru a-l adapta ideilor elene. Pentru a da un singur exemplu, de altfel însemnat, reamintim că celebra formulă din Exod în care Dumnezeu își definește subiectivitatea sa suverană: "Sînt acela care sînt", devine în greacă o mîrturisire de ontologie platonice de mai puțin relief: "Sînt acela care sînt".

Această traducere greacă (numită Septanta) a citit-o Philon, care nu știa ebraica; prin intermediul ei a luat cunoștință de marile cărți ale Vechiului Testament; textul acesta biblic era pătruns de influența greacă. Este adevărat că manuscrisele filonice conțin adeseori citate biblice mai fidele textului ebraic decît cele din Septanta. Acest lucru se datorează probabil unui interpolator ulterior de tendință rabinică. În ce-l privește pe Philon, el nu cunoștea decît traducerea alexandrină și deci n-o putea cita decît pe

aceasta. Nuanței elene caracteristice acestei traduceri, el adăuga atunci cînd comenta textul sacru, tot ceea ce cultura lui personală îi oferea, desigur tot elemente elene. Pentru că, cu excepția citorva tratate pur filozofice, opera lui Philon se compune în întregime din comentarii la Biblie. Exegeza lui îmbracă diferite aspecte. Uneori, el respectă cu totul litera textului, în maniera rabinilor palestinieni, făcîndu-se auzit ecoul predicilor pe care le ținea el însuși la sinagogi; alteori recurge la alegorii, conferind textelor de minimă aparentă un conținut spiritual de o bogăție amețitoare. Desigur că în acest al doilea gen de explicații poate Philon să-și dea frîu liber aducînd contribuția cunoștințelor filozofice religioase elene, speculațiilor pitagoricienilor asupra numerelor, datelor cosmologice ale tradiției platonice, analizelor morale ale stoicilor, interpretării teoretice a miturilor.

Printre lucrările lui Philon de inspirație complexă se găsește un tratat al cărui titlu ciudat ("Cine este moștenitorul lucrurilor divine?") devine inteligibil atunci cînd aflăm că are ca scop explicarea legămîntului făcut de Dumnezeu cu Abraham prin care-i asigură o posteritate legitimă. Este o lucrare dificilă care la rîndul ei a prilejuit scrierea unei lucrări savante de către d-na M. Harl, pe care ea o numește: "un sistem de supraimpresiuni, fie că imaginile elene exprimă credința iudaică a lui Philon, fie că imaginile iudaice îmbracă convingeri profunde elene".

Originalitatea lui Philon a fost deseori contestată. Cu toate acestea, nu i se poate contesta o anumită măreție, aceea de a nu fi succumbat sub povara acestor tradiții divergente, de a fi evitat primejdia sincrētismului căruia i-au cedat mulți dintre compatrioții săi și pentru că a susținut mesajul lui Moșe ca fiind ireductibil.

מענדעלע
מ ו כ ר
ס פ ר י ם

דברי תורה

3402

[illegible]

אלול

דער חטא פונעם עגל האָט געבראכט דערצו אז נחמה האָט צעבראָכן די לוחות. ראש חודש אלול איז פֿר-צו-ריקאָרדירט פֿונעם אַלול-פֿראגט. סײַ, כּדי צו ברענגען די תּורה פֿאַר זײַן פֿאַלק. ער איז דאָרט געבליבן 40 טעג, ביז יום-כּפּוֹר דער טאָג וואָס צייכנט אָן די סליחות פֿאַרן פֿאַלק ישראל.

חיי אדם

תשובה

אין זײַן גרויסער ליב צו זײַן פֿאַלק ישראל, האָט העבֿה פֿאַרמערט זײַנע חסידים און האָט אונז נוכח געווען צו טאָן תּשובה פֿאַר אונדזערע זונדן. אײַך דאָרף תּמיד טאָן תּשובה, אָבער חודש אלול איז די פֿאַרטיקטע צייט דערויף. אײַדעס חודש ווערט זי אָנגענומען מערער ווי א גאנצן יאָר.

די ברכה

„זע, אײַך ליג פֿאַר אײַך היינט א ברכה און א קללה; די ברכה אײַב איר וועט צוהערן... (דברים י"א כ"ו)“ צום שלש-טעווערן, פֿלעגן קומען צום צאנזער צדיק, דער רבי ר' חיים, א גרויסע צאָל חסידים.

אײַנגאָל, שבת פרשת ואה, ווען מ'געשטאט אײַך ראש חודש אלול, איז נישט גען קומען. ווער מײַד וואָס פֿלעגט געוויינטלעך פֿאַרשטייט א מדרש פֿאַרן רבי, אײַדער דער טולס האָט געוואונען „דור יקרא“.

מאכט דער רבי „גו“, ס'הייסט פֿאַרזאָגט אָנזען חטא נישט דעם מדרש. אָבער קיינער וואָלט נישט צו רעדן. באַזונדערס דער רבי אז דער מײַד איז נישטאָ, אָנזען אַז אונדזער זאָגן א מדרש“ און ווײַדער וואָלט קיינער נישט עפענען דאָס חז"ל.

זאָגט דער רבי: — „קײַנער פֿון אײַד טאָן נישט קײַן מדרש אײַב אײַד, זאָל ערשער פֿון אײַד נאָכט זאָגן א פסוק פֿון דער תּורה“ קײַנער רופֿט זײַן נישט אָן. וואָס שוין דער רבי אביסל וועכער:

„ווי אײַד דאָס מעגלעך אז קײַנער זאָל נישט קאָנען זאָגן א פסוק פֿון דער תּורה“ און דער טולס האָט ווי-דער געשוויגן.

האָט דאָ דער רבי אָנגע-הויבן:

„זע, אײַך ליג פֿאַר אײַך היינט א ברכה“. און ער וואָלט אויסגעשטייט דעם פסוק אויף גאנצן, און דער גאנצער טולס איז געווען סײַ געריט און די חסידים זע-נען אָנגענומען געוואָרן צו תּשובה. דעם גאנצן חודש אלול וואָלט דער רבי געשטייט זײַנע פֿרויעס אײַן דעם ווין און האָט געטריקט: „אײַב איר וועט תּשובה טאָן וועט איר זען די ברכה“.

דרכי חיים

ס'איז די עמיק פון אן ערלעך פֿאַרדינט ברויט, וואָס ס'האָט נישט אין זיך דעם זייערסטיג פֿון גירויטיס און קנאה, א ברויט וואָס דאָרף אלעמען זעמיסן. ס'איז די לערע וואָס דאָרף שטערן אז די געסם פֿונעם וויינגאַרשן זאָלן צעטיילט ווערן אין זאמע און הונגעריקע. ס'איז דאָס קול וואָס וועטס אויף פון דער פֿאַרשויבונג, און דער-מאנס א ס'דערנעמענער זיך דער אנדערער שויער, דער שויער דערן וועלכן מ'נייט ארויס פֿונעם וויינגאַרשן און דאָרפן אויף זיין שוועל, וועלן די געסם איבערלאָזן אלץ וואָס זיי האָבן אָנגענומען. „אדם, דאנן על איכוד דמיז ואינו דואנן על איכוד ימיו, דמיז אינם עוורים וימיו אינם חזורים.“ דער מענטש איז פול מיט דאנות וואָס ער פֿאַרלירט זיין געלע און פֿאַרשטעלט זיין לעבן, דאָס געלע העלפט אים נישט אין די מען קערן זיך שוין מער נישט אום.“

פֿיש; פון א רערשיפֿער-דיקער פֿישות, און דער אײַ-ביקער אמת פון די דאָזיקע העברעישע פֿערזן וועלכע זע-נען אויפגעשריבן אויף דעם כּל-הפֿהם עמוד אין אונז-דערע שולן.

אלול, דער לעצטער חודש פֿונעם יאָר, ברענגט מיט זיך אונזערע געוונות, וועטס אויף אין די מיטענישן פון אונז-דער געסם אונזערע געזינן און דער אונדז אָן צו נעמן אזא פֿירוש דעם דערמאנען פסוק פון דער סדרה פון דער דאָזיקער וואָר.

מאָדאלישן כת, די פֿעיקייט, די באַנאכונג וואָס מיר פֿאַר-מאָן ארייַנצולען: רוחניות אין די געמיינדעלעך שפּייז. אָם אַ די פֿעיקייט אונזערע שוים אונדז פון די אנדערע כּל-הימים. דערהייבט אונדז איבער דעם בהמיות, פֿאַר-וואַרלט אונדזער מיט אין א מוכה. מיר פון אן עכרות, קודש ווען מיר ארבעטן, ווייל נאָר דורך ארבעט פֿאַר-פּולאָמען מיר די ווערק פֿי-נעם בורא עולם. מיר פֿאַר-ווען א הייליקע דינסט ווען מיר רערנערן זיך ווייל אזוי ארום, באַפֿרידיקן מיר נישט, מיט יעדן כּוֹס, א גירדיקע תּאוה, נייטערס מיר זענען זיך משתתף צו דערפֿולן דעם (המשך אויף זייט 10)

שאַנען נאָך צוגעגעבן כדי דער עולם זאָל פֿאַרזען „זיין“ לוז נכסד ווי אן אנדערן? הייל לוחות האָט מען דאָרף זיך מיר האָבן אויבן געזאָגט — ארויסגעגעבן אויך אין אנדערע ערשער, אין מ'האָט געדאַרפט זיין קאַנ-קורענצ־פֿעיק. קודם כל האָט דער לוח די הסכמה פֿון „הרב הנ' משה רוב כּל ראינאָווישט נאָר אַ אבריק יאסני“. א נאראנטיע און די ראשן זענען ריכטיקע, די „סנהנים“ לויט די דינים און מ'מען זיך פֿאַרלאָזן אויף דעם לוחס אָנזיגונגען. די הסכמה פֿון הרב ר' בינאָוויש, ענדיקט זיך מיט (המשך אויף זייט 10)

פון רב הכולל
ר. רוד משה רוזן שליט"א

אויסרייסן די פירות און ווי אָנהויפן. פֿאַרנעם נישט אז „די וועטס נאָרנישט מיט נעמען מיט דיר“, אז ס'וועטס קומען א טאָג אין וועלכן די וועטס ארויסגיין פון דעם וויינגאַרשן, וועטס אים לאָזן נאָר דיר אלץ אזוי רייד. אלץ אזוי שײַן און אז אויף ריין לעצטן וועג וועטס זיין אלץ, און פון זיינע פירות וועטס נאָרנישט קאָנען נעמען מיט דיר. „אדם בא לעולם כידים פסוצות, כלומר כל העולם כולו של הווא, ונפטר מן העולם כידים פסוצות, כלומר לא נגמליתי ממנו כלום“ (סדרש קהלת פ'ה — י"ד). „דער מענטש קומט אויף דער וועלט מיט פֿאַרקלעמטע פֿויססן, נאָר ווי ער וויל זאָגן: די נאנצע וועלט וועט זיין מיין, איר וועלן זיך איינגעלעמען און מייןע פֿויסס, איר וועלן אָנהויפן רייכטיקער און מאכט. אין ער גיט אונזען פון דער וועלט מיט אונזערע שטעלעך: „וואָס פֿאַרן גענוג נעמען נעמען מיט מיר.“ דאָס איז דער מוסר-השכל פֿונעם הימלישן סן. דער געבאָט איז: זעמיס אײַך אָן, ווייל ס'איז פֿאַרן גענוג פֿאַר אלע. זאמלע נישט, ווייל איר מיט דאָס אומזיסט... קענט מ'מנו איש לפי אבלי „שמות ס'ז—ס'ו“) קלייבט דערפֿון איפֿליכער לויט זיין עסן.“

פרשת כי תבא

לפֿתח מראשית כל פֿרי הארמה אשר תביא מארצך אשר ה' אֵל נתן לך ושמת בסנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אֵל לכן שמו שם (דברים כ"ב). וואָלט נעמען פֿונעם ערשטן פון יעשווערער פֿרוכט פון דער ערד. וואָס דו וועטס ארייַן נעמען פון דייַן לאַנד וואָס נאָט דייַן נאָט גיט דיר, און זאָלטס ארייַנגאָסן אין א קארב און גיין צו דעם אָרט וואָס נאָט דייַן נאָט וועטס אייַסדערווייל צו מאכן רוען זיין גאָסען דאָרפן.“

אלול פון רומעניע
פון צוריק מיט 80 יאר

באַטשאַן א.א. מ'האָט גע-פֿונען פֿאַרצייכענונגען פון א יידיש-העבראָווישן וואַנט-לוח אויף יאָר תּשס"ד (1884—1885). אין דער ארכיוו פון דער פֿערעראציע געפֿונען זיך אײַך לוחות פון תּרל"ו (1876—1877), דאָס הייסט א קיטאָל פֿון 92 יאָר און אײַך פון שטעטערע יאָרן. א פֿייל פון זיי גע-פֿונען זיך אָבער אין א שטעטל צושטאנד, אָן דעם שערבאָט און עס מעלן ווי-לעך, אזוי אז מיר וועלן זיך האָט געענען.“

אלול
רעיונות
פרשת כי תבא

כ"י תבא בכרם דער ואכלת ענבים כנפשר שבעיר ואל כלור לא תתן“ (דברים כ"ג—כ"ה) „אז די קומסט דייַן פֿריינטס וויינגאַרשן, סענעסו עסן וויינגאַרשן צו זאָס וויפֿיל דו ווילסט. אָבער איר ריין בלי זאָלטסו גיט ארייַנגאָסן.“

רייד און בשפֿעדיק איז דער „וויינגאַרשן“ פון „העם פֿריינט“. ער, דער וואָס איז מדרד אונדזערע פֿריינט, דער וואָס ווילסט אונדזערע געדא-קען, וועמען מיר זענען מתירה אונדזערע געהייסעטע נעפֿילן, ער איז דער טרייעסטער פֿריינט, פון אים וועטס זיך נישט אָפֿשירן, אפילו דעמאלס ווען אלע אנדערע וועלן דיר פֿאַרלאָזן.

אין זיין „וויינגאַרשן“ איז דיר, בן-דאָס, באַשערט ארייַ-צוגיין. פול איז דער וויינ-גאַרשן מיט וויינגאַרשן. גרויס איז ער, אז די קאָנסט נישט ארומנעמען סים די אויגן וויין צעשפֿרייט קייט. זיינע פירות זענען פול מיט גע-בעמטערע אַזאָס פֿון מיט מעם נאָרען. וונדערבאר שײַן איז דייַן פֿריינטס וויינגאַרשן. שווערע צווייגן מיט מרובין הענגען איבער אונז און די אויגן זענען דיר פֿאַרשטערט פון אן אומגעזענען צוויכער. ווי טועם פון זיין פֿרוכט. ס'איז געשאפן געוואָרן פֿאַקע פֿאַר דיר און דינסטגלייכן.

פרשת כי תבא

לפֿתח מראשית כל פֿרי הארמה אשר תביא מארצך אשר ה' אֵל נתן לך ושמת בסנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אֵל לכן שמו שם (דברים כ"ב). וואָלט נעמען פֿונעם ערשטן פון יעשווערער פֿרוכט פון דער ערד. וואָס דו וועטס ארייַן נעמען פון דייַן לאַנד וואָס נאָט דייַן נאָט גיט דיר, און זאָלטס ארייַנגאָסן אין א קארב און גיין צו דעם אָרט וואָס נאָט דייַן נאָט וועטס אייַסדערווייל צו מאכן רוען זיין גאָסען דאָרפן.“

דער ענדיקט זיך דער לוח תּשס"ז און מיר הייבן אַן ארייַנקוקן אין דעם פון יאָר תּשס"ח. אזוי אז מיר זענען אין פֿולן סעזאָן פון לוחות, און וויאזוי אונז-דער צייטשויפֿעס פֿאַרנעמט-לעכט אויך בלעזלעך גע-שיכטע פֿונעם אסאָליקן יידישן לעבן פון רומעניע וועלן מיר היינט רעדן א ביסל פון אסאָליקע לוחות וואָס מ'האָט ארויסגעגעבן אין אונדזער לאַנד. כּאָטש מיר רעדן אין מיטל פון א לוח פון צוריק מיט אכציק יאָר, וויסן מיר אז אין וועלכע זענען געדרוקט געוואָרן לוחות אויך פיל פֿריער, און אין פֿאַרשידענע שטעט ווי בוקאַרעשט, יאס,

דער יידישער וואַסערטערער

ראובן רובין

